(अपूर्ण)

हस्तामलक

एकनाथकृत टीका

पांडुरंग विठ्ठल रानडे यांनीं
बुद्धिप्रकाश छापखान्यांत
छापिले.

(probably 1883 A.D)
similar to
पहा: हस्तामलक गाथा [illegible]

पत्रे : २८
आकार: १९½ x ५½ इं.

V 891.461
Eka/Has
50475

THE LIBRARY

S. N. D. T.
WOMEN'S UNIVERSITY
BOMBAY.

S. N. D. T. WOMEN'S UNIVERSITY
LIBRARY

25 APR 1972

अथहस्तामलकप्रारंभः

LIBRARY

50475

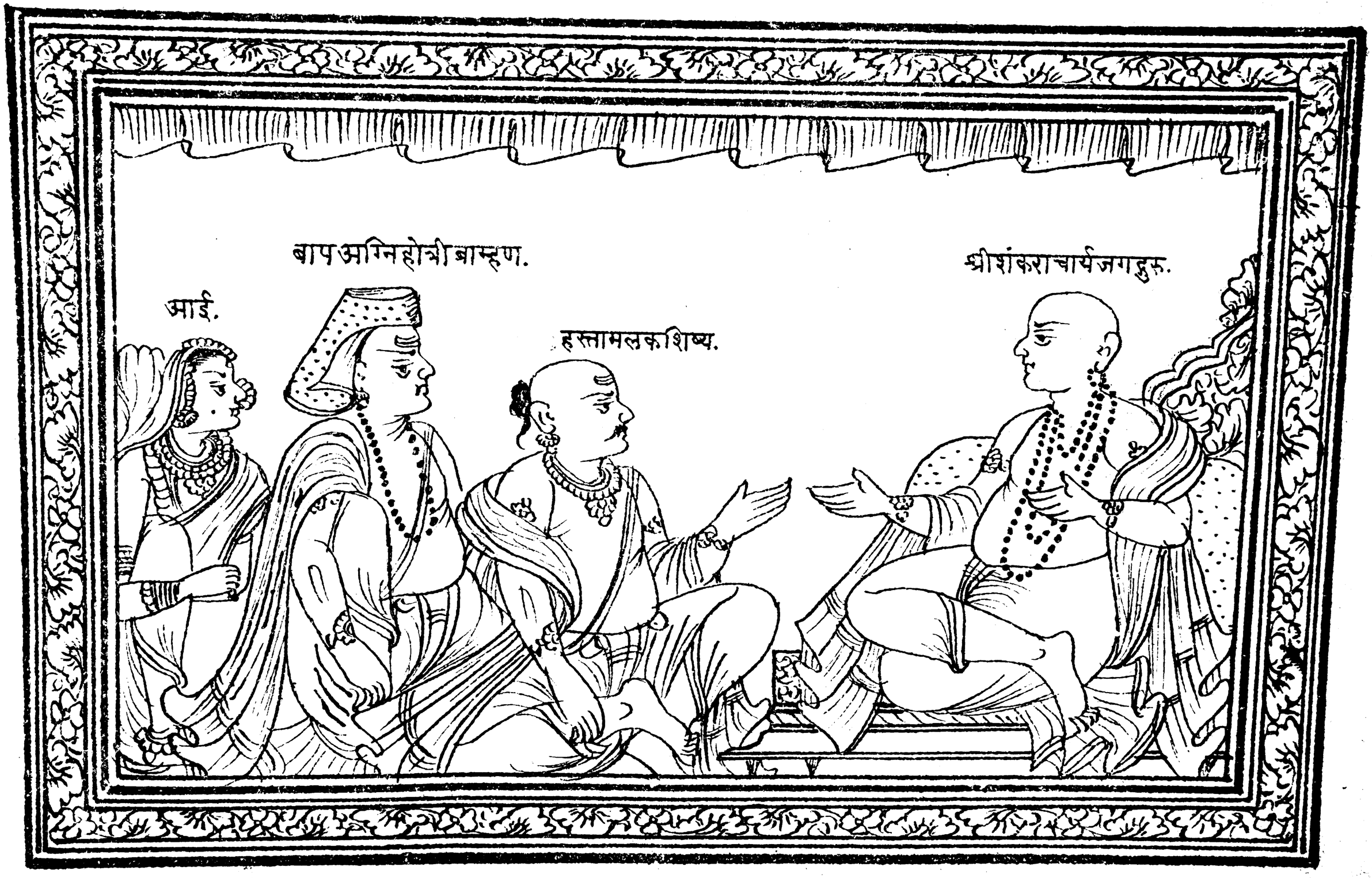
बाप अग्निहोत्री ब्राम्हण.
आई.
हस्तामलक शिष्य.
श्रीशंकराचार्य जगद्गुरु.

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीगुरुभ्योनमः ॥ ॥ जेवस्तुवेदांतवेद्यप्रतिपा
द्य ॥ अनादिलेंजगद्वंद्य ॥ जेवंद्याहिपरमवंद्य ॥ तोवंदिलास्वयेंसिद्धिविनायक ॥ १ ॥
सुखाचेंमस्तकप्रचंड ॥ हरुषाचेंवोतिलेंतोंड ॥ झेलीतआनंदाचीसोंड ॥ येकलेंअखं
डयेकदंतझळके ॥ २ ॥ ज्ञानतेजेंसतेजफरशु ॥ अखंडस्मरणाचाअंकुश ॥ अभय
वरदेंअतिविश्वासु ॥ स्वानंदाचासुरसुलाडुदेशी ॥ ३ ॥ प्रकृतिपुरुषचरणदोनी ॥
तळींघालिसीएकपणीं ॥ तयावरीसहजासनीं ॥ अगम्यगुणेंशोभसी ॥ ४ ॥ ज्यामा
जीचराचररहिवासु ॥ जोसकळागणांनिजईशु ॥ तोवंदिलाश्रीगणेशु ॥ परमार्थ
विलासुग्रंथार्थीदावी ॥ ५ ॥ सारासारविवेकजनीं ॥ जेवीवेगेंदावीप्रबोधुनी ॥ तेवंदि
लीशारदाजननी ॥ असारजीचेननिजसार ॥ ६ ॥ शुद्धशुक्लांबरसुवासी ॥ चिदांबरझ
ळकेकांसेसी ॥ चिद्रत्नेंसेवीअहर्निशी ॥ तेपरमहंसारूढ ॥ ७ ॥ स्वरवर्णशब्दींतोचिवीणा
॥ वेदार्थाचीपोथीजाणा ॥ तुझियाकृपादृष्टीचापान्हा ॥ सबाह्यकविजनानिववीसदा ॥ ८
॥ वाच्यवाचकवचन ॥ वाग्देवताजाहलीआपण ॥ तिचेनमस्कारिताचरण ॥ ज्ञानविज्ञान
स्वयेंप्रकाशी ॥ ९ ॥ यापरीकुलदेवता ॥ शब्दींवदवीनिःशब्दता ॥ अक्षरींदावीअक्षरार्था
॥ साह्यपरमार्थासर्वदा ॥ १० ॥ आतांवंदुकुलदेवता ॥ जेकांयेकवीरायेकनाथा ॥ तिचेनि
नामेंमीहेकविता ॥ अतिश्लाघ्यताजंवमीमानी ॥ ११ ॥ तवनामरूपगुणवार्ता ॥ उरोंनेदीचकु
लदेवता ॥ निर्दाळूनिकवित्वअहंता ॥ एकात्मताभजनेंभजवी ॥ १२ ॥ भजतांकुलदेवताकेव

ळ ॥ तवकुळशीळेंकेलेंअकुळ ॥ भज्यभजनाचेंमूळ ॥ केलेंनिर्मूळमूळान्वयें ॥१३॥ यापरी
एकनाथा ॥ एकलदेनिजभक्ता ॥ अर्थस्वार्थपरमार्था ॥ मुख्यत्वेंअद्वैतामाजीमिरवी ॥१४
॥ यापरीजेजगदंबा ॥ अकुळेंकुळासींआणिलीशोभा ॥ तेवंदिलीग्रंथारंभा ॥ कवित्वकदं
बाजीवन ॥१५॥ आतांवंदूनिजसज्जन ॥ जेदीनदयाळचातकघन ॥ ज्यांसीजनवनवि
जन ॥ समसमानसमानलें ॥१६॥ सर्वसमानसमतें ॥ हेंचिभांडवलसंतांतें ॥ तेणेंभां-
डवलेंजेपुरते ॥ तेपरब्रह्मातेंआकळिती ॥१७॥ संतकृपाकरितीजेथें ॥ परमानंदप्रगटे
तेथें ॥ यालागींशरणनिजसंतांतें ॥ वित्तेंजीवितेंअनन्य ॥१८॥ संतांसीजेअनन्यशर
ण ॥ ज्यासीबोलिलेशिवपण ॥ ऐसाहोयपरमपावन ॥ संतभजनकेलिया ॥१९॥ से
वितांसंतचरणतीर्थां ॥ तीर्थेंपायवण्यावोढवितीमाथां ॥ चहूंमुक्तींतेहाणीलाथा ॥ ते
संतकृपाथवंदिले ॥२०॥ आतांवंदूंश्रीजनार्दन ॥ त्याचेंनाम निर्दाळीमानाभिमान ॥
जीवाचेंतुरेजीवपण ॥ सम्दावेंआटवणकरितांची ॥२१॥ साच्यारजाहल्याआठव-
ण ॥ आठवानाठवाबोळवण ॥ कामक्रोधाचेंनिर्दळण ॥ नामस्मरणकेलिया ॥२२॥ अगाध
श्रीजनार्दननाम ॥ समूळउडवीकर्माकर्म ॥ लाजेंलोपतीधर्माधर्म ॥ प्रपंचपरब्रह्मएकत्व
प्रगटे ॥२३॥ वंदितांश्रीजनार्दनचरण ॥ जन्ममरणायेमरण ॥ त्यासींझालियाअनन्यश
रण ॥ ब्रह्मपरिपूर्णस्वयेंहोती ॥२४॥ लिंगदेहाचेंमर्दन ॥ तेंचिजनासींअर्पन ॥ यालागीं
नामेंजनार्दन ॥ झालेंअभिधानवेदानुवादें ॥२५॥ यापरीश्रीजनार्दन ॥ करतळामळ

करवीज्ञान ॥ त्याकरतळामळाचेंव्याख्यान ॥ करावयाआपणप्रेरकुझाला ॥२६॥ ग्रंथ
पीठिकेचेंपदस्वरूप ॥ द्वादशश्लोकींचित्स्वरूप ॥ परमानंदेस्वस्वरूप ॥ अद्वैतदीपप्रका
शिला ॥२७॥ अनपत्यायेकापत्य ॥ जन्मलासकळआश्रमांत ॥ जैसागृहामाजीदीप-
गुप्त ॥ ऐसाब्रह्मसदोदितजन्मला ॥२८॥ ज्यासबहुसालअपत्यें ॥ तोअखंडभोगीआ
पत्नीते ॥ यालागींजाणोनअपत्ये ॥ ठेविलेंवेदार्थेंअभिधान ॥२९॥ जेपितरातेंतारिती ॥
जेपूर्वजांतेंउद्धरिती ॥ सत्पुत्रत्यातेंह्मणनी ॥ तेपुत्रसंततिदुर्लभ ॥३०॥ शोकसंतापका
रक ॥ घरोघरींपुत्रदेख ॥ अनेकींजन्मतीअनेक ॥ सत्पुत्राचेंसुखविरळादेखे ॥३१॥
कोणाएकाब्राह्मणाचेगेहीं ॥ जन्मपावलाचर्मदेहीं ॥ परमभाग्यास्तवपाहीं ॥ त्याचें
वैभवतेंहीनेणिजे ॥३२॥ जेवींशक्तिकेमाजीरत्न ॥ कांलोहामाजीगुप्तधन ॥ तेवीं-
त्याचेहृदयींचेंज्ञान ॥ इतरजननेणती ॥३३॥ कोहंभावेंकरावेंरुदन ॥ सोहंभावेंहा-
स्यवदन ॥ दोनीसांडोनीआपण ॥ मुळींचेंमौनअखंडिलें ॥३४॥ तोजन्मोनियांजाण
॥ जन्मलोंनह्मणेआपण ॥ त्यासीनाहींरडकेंपण ॥ माकोहंभावेंकोणटाहोफोडी ॥३५
॥ टाहोनफोडीबाळक ॥ तेथेंमिळालेसकळलोक ॥ अवघेह्मणतीअलौकिक ॥ निश्चयए
कनकरवे ॥३६॥ प्रेतह्मणोंतरीप्राणआहे ॥ अंधह्मणोंतरीपाहतेंपाहे ॥ हेंदायींचेंरडांनेणें
काय ॥ अभिनवमायेबाळक ॥३७॥ तेजअंगींनसमाय ॥ देखतांताहानभूकजाय ॥ केव-
ळवेडेनहेमाय ॥ याजन्माचीरोयचोजवेना ॥३८॥ पाऊरवीहूनिनळींपडे ॥ काशोवल्या

मुंगीमाकोडें ॥ नरीसर्वथानरडे ॥ द्वंद्वझडफडेचरफडिला ॥३९॥ सर्वथानकरीरुदन ॥ माते
नेंसुरवींघातलियास्तन ॥ चोरवूननकरीचस्तनपान ॥ स्वानंदेंपूर्णनिजतृप्त ॥४०॥ स्तनपा
पाननकरीसर्वथा ॥ यालागींउदासीनमाता ॥ कदानधरीअहंममता ॥ यालागींपिताउपे
क्षी ॥४१॥ झालींअष्टवर्षेंपूर्ण ॥ केवीकरूंउपनयन ॥ जन्मोनियासीलागलेंमौन ॥ गाय
त्रीस्मरणकरीना ॥४२॥ गायत्रीमंत्राचेंपठण ॥ एकवेळकरिनांसंपूर्ण ॥ तेंयासयेतेंब्रा-
ह्मणपण ॥ ऐशीचिंतापूर्णपित्यासी ॥४३॥ पुत्राचानिश्चयोपूर्ण ॥ करिनांगायत्रीमंत्रप
ठण ॥ अंगींलागेलब्राह्मणपण ॥ मगच्यारीवर्णविटाळु ॥४४॥ नकरीगायत्रीचेंस्मरण
॥ पित्यानेंघातलादवडोन ॥ जरीपितानेदीअन्नपान ॥ तरीदीनवदनतोनव्हे ॥४५॥ ऐशी
त्याबाळकाचीस्थिती ॥ तेचिसमयींसहजगती ॥ शंकराचार्यभिक्षार्थी ॥ त्यागृहाप्रतिस्व
येंआले ॥४६॥ वेव्हारेंअतिसघन ॥ अग्निहोत्रीब्राह्मण ॥ भिक्षार्थीआचार्यासीआपण
॥ बहुसालजाणप्रार्थिती ॥४७॥ उपेक्षोनित्याचेभिक्षेसी ॥ साक्षेपेंआलेत्याचियागृहा
सी ॥ देखोनिस्थितीबालकापासी ॥ जाहलेसंतोषीआचार्य ॥४८॥ देखोनित्याचेंचिन्ह
॥ जाणोनित्याचेंहृदयींचेंज्ञान ॥ शंकराचार्यसुप्रसन्न ॥ संतोषमनजाहला ॥४९॥ त्या-
सदेखतांचीदिठी ॥ आचार्यासीआनंदकोटी ॥ त्याच्यापरमानंदगोष्टी ॥ ऐकावयापोटींप्र
श्नादरकेला ॥५०॥ अतिशयेंश्रीशंकरु ॥ करिताझालाप्रश्नादरु ॥ ज्ञानविज्ञाननिजनि
धरु ॥ साक्षात्कारुप्रकटावया ॥५१॥ ॥श्लोक॥ ॥शंकराचार्यउवाच ॥ कस्त्वंशि

शोकस्त्वकुतोसिगंताकिन्नामतेलंकुतआगतोसि ॥ एतन्मयोक्तंवदचार्भकत्वंमत्प्रीतियेप्रीति-
विवर्धनंसी ॥१॥ ॥टीका॥ ॥शिशुह्मणावयाकारण ॥ तेणेंशब्दापिशब्दज्ञान ॥ परी
बालत्वाचेंअज्ञान ॥ त्यामाजीजाणअसेना ॥५२॥ बाळपणींअतिसज्ञान ॥ यालागीं-
आचार्येंकेलाप्रश्न ॥ जेवींधुळीमाजीलरत्न ॥ जाणतीतेयत्नस्वयेंकरिती ॥५३॥ शिंपी
माजीमोतींहोये ॥ तेंशिंपीसकामानये ॥ तेंचसज्ञानासीपाहें ॥ भूषणहोयनिजांगीं ॥
५४॥ तेवींत्याबाळकाचेंज्ञान ॥ मातापितानेणेंचिजाण ॥ त्याचेंप्रकाशावयाज्ञानवि-
ज्ञान ॥ आचार्येंप्रश्नस्वयेंकेला ॥५५॥ तूंकेंचाकोणाचाकोठीलकोण ॥ कायनामक
वणावर्ण ॥ तुझेंकोठोनिआगमन ॥ पुढारेंगमनतुजकोठें ॥५६॥ माझियेप्रीतीचाप्रश्न ॥
तुवांकरावापरिपूर्ण ॥ प्रीतीरूरवाचेसंपूर्ण ॥ तेसेंप्रीतिवचनमजदेईं ॥५७॥ प्रीतीनेंप्रीती
अतिशयवाढे ॥ प्रीतीनेंप्रीतिपरमजोडे ॥ प्रीतीप्रीतीचेंफेडीसांकडें ॥ प्रीतीसुदेंसुदें अतिप्रि
य ॥५८॥ ऐसाआचार्याचाप्रश्न ॥ ऐकतांप्रकाशेनिजज्ञान ॥ जेवींलागतांरविकिरण ॥ सूर्य
कांतपूर्णप्रभादावी ॥५९॥ देखोनिपूर्णिमेपूर्णचंद्र ॥ भरतेनेंखवळेक्षीरसमुद्र ॥ तेवींदे-
खोनिप्रश्नादर ॥ ज्ञानाब्धीसीअपारउलथेंभरतें ॥६०॥ होतांवसंताचेंआगमन ॥ कोकिळ
सांडितीनिजमौन ॥ तेवींआचार्याचेंवचन ॥ विसर्जवीमौनयावज्जन्म ॥६१॥ कींदेखोनि-
यांनवघन ॥ मयूरआनंदेंकरितीगर्जन ॥ तेवींद्यावयाप्रतिवचन ॥ उल्हासपूर्णपरिपूर्ण-
त्वें ॥६२॥ ऐकोनिआचार्याचेंवचन ॥ करतळामळप्रकाशीज्ञान ॥ यालागींतेंचिअभिधान

॥ हस्तामलकजाणह्मणती ॥६३॥ ॥श्लोक॥ ॥हस्तामलकउवाच॥ ॥नाहंमनुष्योन चदेवयक्षोनब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रः॥ नब्रह्मचारीनगृहीवनस्थोभिक्षुर्नचाहंनिजबो धरूपः॥२॥ ॥टीका॥ ॥हस्तामलकआपण॥ आपुलेंस्वरूपाचेंलक्षण॥ देहातीत पूर्णपण॥ स्वयेंसंपूर्णसांगत॥६४॥ लोकमजमानितीमनुष्यपण॥ मीमनुष्यनव्हेजाण ॥मीमनुष्याचाआत्मातोजाण॥ सबाह्यपरिपूर्णपरमात्मामी॥६५॥ इंद्रचंद्रयमवरुण॥ मीनव्हेदेवीदेवगण॥ माझेनिदेवांदेवपण॥मीपरमात्मापूर्णदेवाधिदेव॥६६॥ विष्णुविरिं- चीमहेश॥ हेहीमाझेअंशांश॥ मीपरमात्मापरेश॥ जगदादिजगदीशमीचमीस्वयें॥ ६७॥ यक्षराक्षसपिशाचक॥ तेमीनव्हेयांचाबालक॥ सकलभूतांचामीपालक॥ भूतां- भूतत्वदेखमाझेनिआंगें॥६८॥ मीनव्हेगाब्राह्मणवर्ण॥ माझेनिब्राह्मणाब्राह्मणपण ॥मीब्रह्मण्यदेवआपण॥ पूज्यब्राह्मणमाझेनितेजें॥६९॥ मीक्षेत्रीनव्हेगाआपण॥ क्षे त्रियांचाप्रतापतोमीजाण॥ माझेनिक्षेत्रियांक्षात्रपण॥ शौर्यधैर्यपूर्णक्षत्रियांचेमी॥ ७०॥ मजनाहींवैश्यपण॥ मीवैश्यांचेंनिजधन॥ माझेनिवैश्यांवैश्यपण॥ मीनिधिनि- धानवैश्यांचें॥७१॥ मीनव्हेगानीचवर्ण॥ नीचांनीचमीआपण॥ मजहूनिरवालतेपण॥ आनासीजाणअसेना॥७२॥ जेंआतळतांभीतीनारी॥ तोमीनव्हेब्रह्मचारी॥ माझियां ब्रह्मचर्याचीथोरी॥ भोगूननरनारीनैष्ठिक्यमी॥७३॥ जेवींवधूवरेंलिहिलींभिंतीवरी॥ तेथमिथ्यानोवरानोवरी॥ तेवीमुळींनाहींनरनारी॥ मीब्रह्मचारीनैष्ठिक्य॥७४॥ देहगेह

द्रव्यदाराआसक्त ॥ तैसामीनोहेगृहस्थ ॥ देहगेहद्रव्यदाराअनासक्त ॥ तोमीगृहस्थत्रैलो
क्यगृहीं ॥७५॥ वनींवसोनिवानप्रस्थ ॥ तैसामीनव्हेजाणयेथ ॥ माझेनिजनवनाप्रशस्त
॥ वनवासीविश्रांतमद्भावभावें ॥ ७६॥ वेदेंलाविलेंभिक्षेसीं ॥ तैसामीनव्हेसन्यासी ॥ न
जाणोनिजाळिलेंसर्वकर्मासी ॥ मीनित्यसन्यासीगृहद्वारीं ॥ ७७ ॥ देवमनुष्ययक्षनल्ल-
शी ॥ च्यारीवर्णनव्हेब्राह्मणविशी ॥ ब्रह्मच्यारीगृहस्थासी ॥ तूंनमानिसीभिक्षुकत्वें ॥७८
॥ इतुकेंहीनहोनिजाण ॥ ह्मणालतूंयेथेंकोण ॥ त्याहीस्वरूपाचेंलक्षण ॥ ऐकासंपूर्णगु
रुवर्या ॥७९॥ शुद्धबुद्धनित्यमुक्त ॥ चिन्मात्रेकसदोदित ॥ निजानंदेंआनंदभरित ॥ तोमी
येथेंनिजबोधू ॥८०॥ यापरीतूंनिजबोधआपण ॥ तरीत्यानिजबोधाचेंलक्षण ॥ विशदसां
गावेंसंपूर्ण ॥ मनोगतपूर्णआचार्याचें ॥८१॥ त्यामनोगताचेंमहिमान ॥ अतिगुह्यब्रह्मज्ञा
न ॥ सांत्यसरवाश्रीजनार्दन ॥ येकायेकपणग्रंथार्थेआलें ॥८२॥ येकाशरणजनार्दनीं ॥
जनार्दनवक्ताबदनीं ॥ याचीपरमार्थझरणी ॥ बद्वीवाणीजनार्दन ॥८३॥ श्रीजनार्दनेंन
वलकेलें ॥ नांवासीअभंगींठेविलें ॥ शेरवींनामरूपासींभंगिलें ॥ अभंगकेलेंअक्षर ॥८४
॥ पुरुषेंवीणव्यर्थवनिता ॥ तेवींश्रोत्यावीणज्ञाणकथा ॥ श्रोताजाहालियादुश्चिता ॥ ग्रंथी
चीस्फुरसताविरसहोय ॥८५॥ तेवींनपुंसकाहातीं ॥ दिधलीपत्निणीजाती ॥ तेवीकथेसीं
उपहाती ॥ होयनिश्चितीश्रोत्यावीण ॥८६॥ कथेसीअवधानजीवन ॥ तेणेंवीणतेकोरडी
जाण ॥ केवळहोयपाषाण ॥ जैंअनावधानश्रोत्याचें ॥८७॥ कथेसीअवधानाचेंपेहें ॥ ते

णेंवीणतेबाळसेजाये ॥ केवळरोडेजळींठाये ॥ तेपावलियाहोयदोंदिल ॥ ८८ ॥ दोंदिलहोतीपदप
दार्थ ॥ अक्षरींउलथेअक्षरार्थ ॥ कथेसींवोसंडेपरमार्थ ॥ जेसादरेंसंतपरिसती ॥ ८९ ॥ संत
केवळब्रह्ममूर्ती ॥ त्यांचीनित्यसावधानस्थिती ॥ त्यांसीहेम्याकेलीविनंती ॥ सावधाना-
र्थीमुख्यत्वें ॥ ९० ॥ संताचेनिमीज्ञानसंपन्न ॥ त्यांसीमीत्मणेसावधान ॥ हेंमाझेंउद्धटपणा
॥ क्षमापूर्णकरावें ॥ ९१ ॥ कृपेनेंतुष्टलेसज्जन ॥ तुजसर्वांभूतींजनार्दन ॥ तेथेंपरिहा-
रार्थकोण ॥ वेगळेपणाकांधरिसी ॥ ९२ ॥ जनार्दनचिस्वयेंजन ॥ हेंज्ञानाचेंनिजज्ञान ॥
एकाजनार्दनाशरण ॥ संतसंपूर्णतुष्टले ॥ ९३ ॥ पुढीलकथानिरूपण ॥ द्वादशश्लोकीं-
व्याख्यान ॥ करतळामळशुद्धज्ञान ॥ तेंसावधानअवधारा ॥ ९४ ॥ ॥ आशंका ॥ ॥
प्रत्यक्षदिसेदेहसंबंधु ॥ तोतूंम्मणसीनिजबोधु ॥ त्यानिजबोधाचाप्रबोधु ॥ करोनिविषदु-
सांगावा ॥ ९५ ॥ ऐकोनिआचार्याचेंवचन ॥ खवळलेंनिजात्मगुत्यज्ञान ॥ उल्हासेंदेप्रनि-
वचन ॥ स्वानंदेंपूर्णपूर्णत्वदावी ॥ ९६ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ निमित्तंमनश्चक्षुरादिप्रवृत्तौनिर-
स्ताखिलोपाधिराकाशकल्पः ॥ रविर्लोकचेष्टानिमित्तंयथायः सनित्योपलब्धिःस्वरूपोह्य
मात्मा ॥ ३ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ चित्तचतुष्टयअंतःकरण ॥ ग्रंथार्थीत्यासीम्मणतीमन ॥ श्रवण
नयनत्वचाघ्राण ॥ रसनेसींजाणज्ञानेंद्रियेंहीं ॥ ९७ ॥ करचरचरणगुदशिश्न ॥ वाचेसींक
र्मेंद्रियेंपूर्ण ॥ मनश्चक्षुरादिभरण ॥ यातेंविचक्षणबोलती ॥ ९८ ॥ इंद्रियांतेंचेतवीप्राण
मीआत्मत्वींप्राणाचाहीप्राण ॥ यालागींमजनिमित्तत्वजाण ॥ वेदआपणास्वयेंबोले

॥९९॥ वेदबोलेतोवेदार्थु ॥ त्यामाजीगूढपरमार्थु ॥ मजमाजीवृथाइंद्रियमातु ॥ माइंद्रिया
र्थुतेथेंकेचा ॥१००॥ प्रवृत्तीमाजीलपरमार्थु ॥ इंद्रियप्रवृत्तीसींसुरव्यमीहेतु ॥ तदर्थींरविदृ
ष्टांतु ॥ स्वयेंसांगतअलिप्तत्वें ॥१॥ रविनिजांगेंलोकसमस्त ॥ उठवोनिस्वयेंनुठवीत ॥तो-
लोकवेव्हारींअलिप्त ॥ स्वयेंभास्वतसाक्षत्वें ॥२॥ होतांलोकक्रियाआचरण ॥ क्रियेसीं-
व्याप्तरविकिरण ॥ त्याकिरणासींकर्मबंधन ॥ सर्वथाजाणलागेना ॥३॥ सूर्यकिरणकर्मीं
अलिप्त ॥ मासूर्यकेवींहोयलिप्त ॥ त्याभास्वताचामीभास्वत ॥ कर्मकर्मार्थमजमिथ्या ॥
४॥ ॥श्रुतिः॥ ॥ सर्वंखलुइदंब्रह्म ॥ येथेंकोठेंराहेकर्माकर्म ॥ कर्मह्मणणेंपरमभ्रम ॥
पूर्णत्वपूर्णपरमात्मास्वयें ॥५॥ सूर्यापासोनिअंधारा जन्म ॥ हेंबोलणेंकायपावनपरम
॥ तेवींनिःकर्मआत्माकरीकर्म ॥ हेभ्रांतिपरमसत्यह्मणती ॥६॥ प्रत्यक्षनभींनाळमादि
से ॥ परीतेथेंनिळिमेचालेशनसे ॥ तेवींआत्मवींकर्मभासे ॥ शेरवींतेथेंनसेस्वधर्मकर्म ॥
७॥ मीनेवकेवळआत्माराम ॥ कर्मह्मणतांसुरव्यत्वेंभ्रम ॥ मीप्रवर्तवींभ्रमात्मकर्म ॥ हेबो-
लकायपरमपावन ॥८॥ नभसर्वींसर्वत्रव्याप्त ॥ व्याप्तहोऊनियांअलिप्त ॥ त्यानभासींमी
नभातीत ॥ शून्यत्वींतेथेंशून्यकेचें ॥९॥ वस्तुवस्तुत्वेंसमसमान ॥ चिन्मात्रैकचैतन्यघन
॥ तेथेंआकाशकल्पकहेंवचन ॥ शून्यत्वेंजाणनिरासी ॥१०॥ आत्माचैतन्यघननिखि-
ळ ॥ त्यासीशून्याचाविटाळ ॥ नाहींकळलाअलुमाळ ॥ शून्यत्वाचागोंधळदेखिलानाहीं ॥
१११॥ वस्तुवस्तुत्वेंपरिपूर्णपाहीं ॥ शून्यजन्मलेंभ्रांतीचेठायीं ॥ क्रियाकर्मत्यामाजीपा-

हीं ॥ इंद्रियेंतीहींतेथेंचरमती ॥१२॥ नभइंद्रियेंक्रियाकर्म ॥ त्याचेंमूळमुख्यत्वेंभ्रम ॥ मी-
केवळ आत्माराम ॥ स्वानंदेंपरमपरिपूर्ण ॥१३॥ यालागींनिरस्तोपाधी ॥ स्वयेंबोलिलावेद-
विधी ॥ त्यावेदार्थाचीनिजसिद्धी ॥ ऐकाविशुद्धितेऐशी ॥१४॥ प्रपंचएकजाहलाहोता
॥ हेसमूळमिथ्यावार्ता ॥ पुढेंहोईलमागुता ॥ कदाकल्पांताघडेना ॥१५॥ मुळींप्रपंचजा-
हलानाहीं ॥ हेंकळलेंज्याचाठायीं ॥ तोदेहींचविदेही ॥ निरस्तोपाधिपाहींतोएकु ॥१६॥ ऐ
शीजेनिजात्मसिद्धी ॥ यानांवनिरस्तोपाधी ॥ हेचिवेदांतेवेदसिद्धी ॥ हेचउपनिषदींनि-
जमर्यादा ॥१७॥ सनित्योपलब्धीमीआत्मा ॥ हेंहीअत्यंतस्थूळप्रेमा ॥ ब्रह्मींब्रह्मत्वनुरे
चिब्रह्मा ॥ मीपूर्णआत्मापरिपूर्णत्वें ॥१८॥ तेथेंमुक्तह्मणतोतेचिवेडे ॥ ऐसेंमुक्तीचेंमू-
ळखंडें ॥ सच्चिदानंदचिपुटीबुडे ॥ स्फुरवाचेंउघडेसोलींवस्फुरव ॥१९॥ येणेंजिवाचाजि
ऊगेला ॥ शब्दाचाशेणेंठावपुशिला ॥ रात्रीदिवसेसीरविनिमाला ॥ बोधाचापाहालानि
जबोधु ॥२०॥ यापरीचामीनिजबोधु ॥ बोलिलातोकेवळविषदु ॥ तेणेंआचार्यासीपर
मानंदु ॥ थोरविनोदुबाळकाचा ॥२१॥ ब्रह्मज्ञाननिजप्रांजळ ॥ बाळभाषितअतिकोम
ळ ॥ तेणेंआचार्यासीस्फुरवकल्लोळ ॥ देखोनिबाळकस्फुरवमयजाहला ॥२२॥ ह्याआचा
र्याचेस्वलीलीलें ॥ सुटारेंज्ञानतेणेंबाळें ॥ बोलावेंअतिप्रांजळें ॥ हेमनोगतकळलेंहस्त
मलका ॥२३॥ तोचिधरोनिआवांका ॥ पुटीललावावयालापणिका ॥ स्वयेंघेऊनिआशं
का ॥ श्लोकार्थश्लोकान्वयदावी ॥२४॥ इंद्रियांसीआत्म्यानेंप्रवृत्ती ॥ हेंबोलावेंकवणया

अर्थी ॥ स्वयें इंद्रियें निजशक्ती ॥ कर्मप्रवृत्ती कांनव्हे ॥२५॥ ऐशी असतां आशंका ॥ त्या
ही विषयीं उत्तर ऐका ॥ जडत्व इंद्रियांसी देखा ॥ आत्मा प्रकाशक प्रकाश स्वयें ॥२६॥
इंद्रियअधिष्ठात्री देवता ॥ आत्मप्रकाशें प्रकाशवंता ॥ तेथें इंद्रियांसी निजसत्ता ॥ प्रकाशना
तेंकेंची ॥२७॥ ॥श्लोक॥ ॥ यमग्न्युष्णावन्नित्यबोधस्वरूपं मनश्चक्षुरादिन्यबोधात्म-
कानि ॥ प्रवर्तेत आश्रित्य निःकंपमेकं सनित्योपलब्धिः स्वरूपोहमात्मा ॥ ४॥ ॥टीका॥॥
अग्नीचें निजलक्षण ॥ स्वस्वरूपें स्वयें उष्ण ॥ तोत्यासी आधीं नरनव्हे गुण ॥ स्वयें आप
णतेजस्वी ॥२८॥ त्या अग्निसंगें लोहगोळ ॥ सतेज होय अग्निकल्लोळ ॥ अबळांवाटे अ-
ग्निकेवळ ॥ तरी तो अनळ जडत्वें भिन्न ॥२९॥ तेणें लोहेलागे आंगीं ॥ तें तेज नाहीं लोहा
चे आंगीं ॥ तें सामर्थ्य अग्नीप्रसंगीं ॥ तैशीं कर्मप्रयोगीं इंद्रियें ॥३०॥ तेवीं आत्मा मी ज्ञान
घन ॥ माझें स्वरूप शुद्ध ज्ञान ॥ इंद्रियांकेवळ जडपण ॥ स्वसत्ता चळणा नाहीं ॥१३१॥
आत्म्यानें इंद्रियांचळण ॥ तें आत्मा पावे कर्मबंधन ॥ हें सर्वथा न घडे जाण ॥ इंद्रियांतें आ
पण इंद्रियें भोगिती ॥३२॥ अग्निसंगें घणाचे घाये ॥ लोहाचे केवळ लोह साहे ॥ तेवीं सु
खदुःखाचे अपायें ॥ इंद्रियांचें पाहे इंद्रियें सोशिती ॥३३॥ अंतःकरण मनात्मक ॥ मन
तें इंद्रियें अवश्यक ॥ या इंद्रियांचें सुखदुःख ॥ मन पणें देखे मन चि भोगी ॥३४॥ अग्नि
संगें वीण लोह न घडे ॥ आत्मसंगें वीण इंद्रियें जडें ॥ आत्मप्रभा सुख सुखवाडें ॥ निज
कर्मीं निवाटें वर्तती इंद्रियें ॥३५॥ लोह घडवून अग्नि न घडता ॥ कर्में करोनी आत्मा अकर्ता

॥ हेआत्मस्थितीस्वभावता ॥ जाणतत्वतागुरुवर्या ॥३६॥ इंद्रियदेखेइंद्रियवृत्ती ॥ आ
त्मप्रभाप्रकाशती ॥ वेदश्रुतीयस्यभासासर्वमिदंविभाती ॥ विश्वाचीस्फूर्तिचित्सत्ता-
स्फुरे ॥३७॥ इंद्रियेंप्रकाशरूपहोती ॥ तरीप्रेतदेहींप्रकाशती ॥ इंद्रियेंचित्सत्ताप्रकाशती
॥ तोमीचिन्मूर्तीचिदात्मा ॥३८॥ हेंइतुकेंहीव्यारव्यान ॥ साधकवृत्तीचेंसाधन ॥ मजमी
इंद्रियांसत्यपण ॥ कल्पांतींजाणअसेना ॥३९॥ जेवींघृताचियाकणिका ॥ घृतेंसीनह्
तीआणिका ॥ तेवींइंद्रियांआणिव्यापका ॥ वेगळीकदेखाअसेना ॥४०॥ जैशीप्रभे-
चीदीपकळा ॥ दीपप्रभेसीजिव्हाळा ॥ तैसाइंद्रियांचासोहळा ॥ शोभेस्वलीलाआ-
त्मत्वीं ॥१४१॥ जैसेजळींचेजळतरंग ॥ जळींवर्तीअनंग ॥ तेवींइंद्रियविभाग ॥ चि
त्सांगचैतन्येंक्रीडती ॥४२॥ इंद्रियेंज्ञानेंनित्यवर्तती ॥ तेंज्ञानज्ञातेंनमीनती ॥ अहेवारांड
पणभोगिती ॥ तेवींज्ञातेहोतीअज्ञान ॥ ४३॥ भ्रतारशेजेंनिजोनिनारी ॥ रतवेधव्येंशंरव
करी ॥ भ्रतारतीसपुसेजरी ॥ सांगेतेतरीरांडवल्येंमी ॥४४॥ पतीसन्मुखबैसोनिजाणे ॥
ह्मणेआजिचुडियासीपडलीरवाण ॥ बापभ्रमाचेंमहिमान ॥ ऐसेंचिसज्ञानकल्पिती ॥
४५॥ मीअज्ञानह्मणविता ॥ ह्मणेतोजाहलानिरिवळज्ञाता ॥ तेंचिनमनितीतत्वता ॥ विक
ल्पवंताविटाळु ॥४६॥ जेनमनितीइंद्रियज्ञान ॥ त्यांसजनमानितीसज्ञान ॥ बापविकल्पा
चेंविंदान ॥ ज्ञानतेंअज्ञानदृढकेलें ॥४७॥ उसाचेंशेंडायेईलफळ ॥ जोह्मणेतोनाडलाके
वळ ॥ ऊंससर्वांगींसफळ ॥ तेवींइंद्रियींसकळनिजज्ञाननांदे ॥४८॥ यालागींइंद्रियप्रवृत्ती

॥ माजीडळमळीनाआत्मस्थिती ॥ इंद्रियेंआलियानिवृत्ती ॥ माझियेनिजस्थितीलाभका
य ॥ ४९ ॥ मृगजळजेथेंआटलें ॥ तेथेंकेवळकोरडेंजाहलें ॥ माहोतेंजेथवांभरलें ॥ तेथ
वांतरीबोलेकरूंसकतेंकां ॥ ५० ॥ तेवींइंद्रियप्रवृत्तीनिवृत्ती ॥ हेभ्रांतीचीमुरवाभ्रांती ॥ मी
निःकंपनिजमूर्ती ॥ भ्रांतिविभ्रांतिमजनाहीं ॥ १५१ ॥ निःकंपपदाचेंनिरूपण ॥ त्याचेंहें-
चिनिजव्यारव्यान ॥ प्रपंचपरमार्थीस्थितीसमान ॥ हेंचमुरव्यज्ञानज्ञात्याचें ॥ ५२ ॥ स
नित्योपलब्धीमीआत्मा ॥ येभूमिकेहेगुणत्वप्रमा ॥ मीपरमात्म्याचानिजात्मा ॥ परा
परमहिमामजमाजीनाहीं ॥ ५३ ॥ येथेंमीतूपणाबोळवण ॥ ज्ञानज्ञानाचीउजवण ॥ प
रात्परार्चेंविसर्जन ॥ तेवींपरिपूर्णगुरुवर्यी ॥ ५४ ॥ ऐकोनिबाळकाचीवदंती ॥ आचार्यासी
परमप्रीती ॥ स्फुरवावोनिपुढतापुढती ॥ त्याचीज्ञानोक्तीपरिसोंपाहे ॥ ५५ ॥ हेंजाणोनियां
बालक ॥ जेणेंआचार्यापावेस्फुरव ॥ तेंवदावयाज्ञानार्थचोरव ॥ लापणिकादेखवस्वयेंला
वी ॥ ५६ ॥ आत्मानिःकंपअवघाएक ॥ ऐसेंबोलतीनिजनिष्टंक ॥ तेथेंएकास्फुरवएकादुःख
॥ विषमलोकभोगिनानी ॥ ५७ ॥ आत्मास्वयेंस्फुरवसंपन्न ॥ तेस्फुरवींअसावेसकळजन ॥
आत्माआत्मत्वेंज्ञानघन ॥ तेंज्ञानसंपन्नहावेसकळीं ॥ ५८ ॥ ऐसाआशंकेचाभावो ॥ त्या-
लागींतेणेंबाळकेंपहाहो ॥ निजज्ञानाचानिर्वाहो ॥ निःसंदेहोश्लोकार्थबोले ॥ ५९ ॥ ॥
श्लोक ॥ ॥ मुरवाभासकोदर्पणेदृश्यमानोमुरवत्वात्पृथक्त्वेननैवासिवस्तु ॥ चिदाभा-
सकोधीषुजीवोपितद्वत्सनित्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा ॥ ५ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ आरसानपाह

तांपहिलें ॥ मुरवकायहोतेंहारपलें ॥ मगआरशांततेंसांपडलें ॥ तैसेंनव्हेसंचलेंमुरवींमुरव
॥६०॥ निजमुरवाचेंवैभव ॥ पाहेनऐशीबांधीहांव ॥ तेंहांवेनेंकेलेंअपूर्व ॥ मिथ्याद्वैतप्रकटदा
वी ॥६१॥ तेवींसहजआत्मस्थिती ॥ आत्मत्वींस्फुरेआत्मस्फूर्ती ॥ त्यास्फूर्तीचीनवलरव्या
ती ॥ जीवशिवप्रामीनसतीचदावी ॥६२॥ मजरव्यादेरवावेंआपण ॥ ऐशीआत्मत्वींइच्छापू
र्ण ॥ तेचिमुरव्यत्वेंमायाजाण ॥ तेंचिअंतःकरणगुणभोगें ॥६३॥ एकाकीनरमनयाश्रुती॥
अद्वैतींद्वैतस्फूर्ती ॥ तेचिमायावेदोक्ती ॥ तेचिप्रकृतीशास्त्रार्थें ॥६४॥ अविद्यासंतनाअसंत
॥ शेरवींनव्हेसदासंत ॥ निजकल्पनाउत्पात ॥ अविद्यानिश्चितत्यानांव ॥६५॥ भलतापुसेअ
विद्याकोण ॥ अविद्यामुरव्यअंतःकरण ॥ तेथेंबिंबलेंजेंचैतन्य ॥ जीवाभिधानयेत्यासी ६६
॥ होकांगगनीच्यासूर्यासी ॥ थिल्लरआणीअधोगतीसी ॥ तेवींनित्यमुक्तआत्मयासी ॥आणि
जीवित्वासीनिजकल्पना ॥६७॥ जेवीअर्धनारीनटेश्वरी ॥ जोपुरुषतोचिनारी ॥ तेवीप्रकृती
पुरुषसंसारीं ॥ एकात्मतेवरीमृषादेखा ॥६८॥ आत्माआत्मीमुळींनाहीं ॥ तेंप्रकृतीपुरुष-
कैंचीकायी ॥ हेनसतेचिआभासेपाहीं ॥ कल्पनेचेठायींनटनाट्य ॥६९॥ पुरुषदशाजेलप
वी ॥ तेंप्रकृतीचेआंगनाचवी ॥ प्रकृतीभागजेलपवी ॥ तेंपुरुषाचीपदवीप्रकटेस्वयें ॥७०॥
॥ जेंसांडिजेभ्रांतिपडदा ॥ तेंप्रकृतिपुरुषाचाधंदा ॥ सहजेंयेऐक्यपदा ॥ द्वैताचीवार्तास-
मूळमिथ्या ॥७१॥ आरसाप्रतिमुरवपाहिलें ॥ हेंमजमुरवदुसरेंझालें ॥ पाहात्याऐसेंनाहीं
गमलें ॥ दुजेनशींएकलेंनिजमुरवींमुरव ॥७२॥ मुरवआरसांनाहींरिगालें ॥ आरशानेंदुजेंना

हींकेलें ॥ सुरवींसुरवअसेएकलें ॥ येणेंहीबोलेद्वैतमिथ्या ॥ ७३ ॥ आरसांद्वैतपाहतांदृष्टी ॥ न
मोडेअद्वैताचीगोष्टी ॥ नेवीदेखतांसकळसृष्टी ॥ अद्वैतपुष्टीअभंग ॥ ७४ ॥ आत्माअद्वैतअवघाए
क ॥ तरीकांदिसेसुखदुःख ॥ तेंकेवळकल्पनात्मक ॥ तोहीएकाविनियोगु ॥ ७५ ॥ आरसांदिसेवर्तु
ळवदन ॥ शस्त्रींभासेसलंबपण ॥ तेंचजळींकंपायमान ॥ हेंत्रिविधलक्षणसुरवींनाहीं ॥ ७६ ॥-
सुरवींसुरवअसेनिश्चळ ॥ पदार्थभेदेंत्रिविधकल्लोळ ॥ तेवींआत्माआत्मत्वेंकेवळ ॥ सुरवदुःखसब
ळगुणवृत्तिभेदें ॥ ७७ ॥ यालागींआत्मयाचेठायीं ॥ सुरवदुःखाचालेशनाहीं ॥ हेंकल्पनेचेंचि
ठायीं ॥ अभासेपाहींजडत्वजीवा ॥ ७८ ॥ घृतक्षीरगंगाजळ ॥ मूत्रमद्यथिल्लरसमळ ॥ तेथेंप्र
तिबिंबेरविमंडळ ॥ सकळींसकळआभासे ॥ ७९ ॥ रविकिरणपदार्थप्रकाशी ॥ तेणेंचदेखिजे
प्रतिबिंबासी ॥ शेरवींत्यातेंचह्मणतीदोषी ॥ पदार्थभासीप्रतिबिंबा ॥ ८० ॥ सुरवींश्रीमंतपुण्य-
शीळ ॥ अधमनष्टअमंगळ ॥ ऐसेंह्मणतीलोकसकळ ॥ तरीतेंनिर्मळप्रतिबिंब ॥ ८१ ॥ त्यापदा
र्थरसमेळें ॥ सुरव्यबिंबनाहींभिजलें ॥ शेरवींप्रतिबिंबनाहींवोलें ॥ मध्येंचिलेपिलेंपदार्थमा
त्र ॥ ८२ ॥ तेवींसुरवदुःखपापपुण्य ॥ जीवशिवानलागेजाण ॥ तेंस्वयेंभोगीअंतःकरण ॥ आप
लेंआपणपरिकल्पित ॥ ८३ ॥ आत्मत्वाचियानिजलाभा ॥ देऊंनशकेपुण्यशोभा ॥ महापापा
चेकळंभा ॥ पळेउभाउभाहरिनामें ॥ ८४ ॥ सकळपापातेंसंहारी ॥ यालागींनामेंबोलिजेह
री ॥ पुण्यपापतिळभरी ॥ आत्मसाक्षात्कारींउरेना ॥ ८५ ॥ रात्रीनाहींसूर्यासी ॥ मादिवस-
कायउगवेत्यासी ॥ तेवींपापपुण्यआत्मयासी ॥ रिगमूत्यासींअसेना ॥ ८६ ॥ सुरवदुःखातीतशु

द्व ॥ नाहींपुण्यपापसंबंध ॥ तोमीकेवळनिजबोध ॥ सच्चिदानंदस्वरूप ॥८७॥ सनित्योपलब्धी-
मीआत्मा ॥ हेहीलघुत्वाचीगोल्यप्रतिमा ॥ जेथेंठावनाहींकर्मब्रह्मा ॥ तोचिपरमात्मापरात्प
र ॥८८॥ जेथेंबोसरेध्येयध्याताध्यान ॥ समरसेंसाध्यसाधन ॥ हारपेज्ञेयज्ञाताज्ञान ॥ तोमी
जाणगुरुवर्या ॥८९॥ ऐकतांबालकाचेबोल ॥ आचार्यासींसरवाचेडोल ॥ पेलतीआनंदा
चेपेल ॥ ज्ञानसरवोलपरिसोनी ॥९०॥ बाळपणींज्ञानाचावक्ता ॥ पुढारीत्याचीऐकावीकथा
॥ आवडेआचार्यांचेचित्ता ॥ हेंजाणोनिबोलताबालकजाहला ॥९१॥ आत्मत्वींसरवदुः
खनाहीं ॥ तेथेंबद्धताकेंचीकायी ॥ बद्धतेवीणपाहीं ॥ मोक्षतोहीपैंमिथ्या ॥९२॥ जेव्हांमो
क्षचजाहलामिथ्या ॥ तेव्हांमोक्षशास्त्रार्थतोहीमिथ्या ॥ तेमर्यादावेदवेदांता ॥ होयबो-
लताश्लोकार्थे ॥९३॥ ॥श्लोक॥ ॥यथादर्पणाभासअभासभानोमुखंविद्यतेकल्पना
हीनमेकं ॥ तथाधीवियोगेनिराभासकोयःसनित्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा ॥६॥ ॥टीका
॥ दर्पणदृष्टांतपैंपाहीं ॥ जीवत्वबुद्धीकल्पनायोगें ॥ तेचिबुद्धिकल्पनात्यागें ॥ जीवत्वबियो
गें ब्रह्मत्वनित्य ॥९४॥ आरशानेंप्रतिमुखदाविलें ॥ तेंआरशाचेंआरशानेंनेलें ॥ पाहातया
ऐसेंनाहींगमलें ॥ कटकटागेलेंमुखमाझें ॥९५॥ आरसायेतांमुखनाहींआणिलें ॥ तोजा
तांमुखानांनाहींनेलें ॥ आरशापूर्वीजेंआपलें ॥ असेसंचलेंमुखींमुख ॥९६॥ जीवत्वयाव-
याबुद्धिकल्पना ॥ त्याजातांनेलेंजीवपणा ॥ येत्याजात्याजोदेखणा ॥ तोआत्माजाणा-
निजनित्य ॥९७॥ जोजाणेंजीवाचेंआगमन ॥ जोजाणेंजीवाचेंनिर्गमन ॥ जोजीवाचा-

जीवआपणा ॥ त्यासींजीवपणस्पर्शलेंनाहीं ॥ १८ ॥ आपुलेंसुरवआहेनाहीं ॥ हासंशयो
नुपजेकांहीं ॥ तेवींज्ञानविज्ञानेंवीणपाहीं ॥ आत्मत्वठायींसदोदित ॥ १९ ॥ आपुलेंआप
णसुरव ॥ नव्हेसमुरवनाविसुरव ॥ बंधमोक्षावीणदेरव ॥ आत्मत्वचोरवआत्मत्वींतैसें ॥
२०० ॥ निजसुरवाचीआठवण ॥ देऐसेंनाहींस्मरण ॥ निजसुरवविसरवीपूर्ण ॥ तैसेंविस्म
रणजन्मलेंचिनाहीं ॥ १ ॥ तेवींआत्मयाचेठायीं ॥ ज्ञानाज्ञानजन्मलेंचिनाहीं ॥ तोमीआ
त्माआत्मत्वेंपाहीं ॥ परिपूर्णदेहींपूर्णत्वें ॥ २ ॥ जेथेंशब्दाचेंरवतफाटे ॥ मुक्तीचेंलाहाणें-
फिटे ॥ जितेंजीवत्वजीवींअटे ॥ भेटीवीणभेटेआत्मास्वयें ॥ ३ ॥ तोमीसनित्योपलब्धीआ
त्मा ॥ हाहीयेथेंसामान्यप्रेमा ॥ जेथेंआटणीकर्मब्रह्मा ॥ तोमीनिजात्मानिजरूप ॥ ४ ॥
जेथेंमावळतीगुणागुण ॥ हारपेजीवशिवपण ॥ तेमीब्रह्मपरिपूर्ण ॥ सत्यजाणगुरुवर्यी
॥ ५ ॥ ऐकोनिबालकाचेंज्ञान ॥ आचार्यसरवैकधन ॥ पुढारेंयाचेंबाळभाषण ॥ कौतुकेंज्ञा
नऐकावें ॥ ६ ॥ हेआचार्याचीपूर्णबुद्धी ॥ तेजाणोनियांत्रिशुद्धी ॥ निरसावयादेहात्मवा-
दी ॥ स्वयेंउपपादीआशंका ॥ ७ ॥ बंधमोक्षदोनीनाहीं ॥ देहात्मेंवादआलापाहीं ॥ स्वयें-
निरसावयातोही ॥ श्लोकार्थेंपाहींमतउच्छेदी ॥ ८ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ मनश्चक्षरादेर्वि-
युक्तः स्वयंवोमनश्चक्षरादेर्मनश्चक्षरादिः ॥ मनश्चक्षरादेरगम्यस्वरूपः सनित्योपलब्धिः
स्वरूपोहमात्मा ॥ ७ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ मनशब्देंअंतःकरण ॥ चक्षशब्देंइंद्रियेंजाण ॥ त्यां
सीआत्मानित्यअभिन्न ॥ तेंहींलक्षणअवधारा ॥ ९ ॥ जेंमनादिइंद्रियेंनाहीं ॥ तेंआत्माआ

त्मत्वेंपूर्णठायीं ॥ मनइंद्रियेंकल्पितपाहीं ॥ आत्माकांहींतेंनव्हती ॥१०॥ इंद्रियातीतआ-
त्मापाहीं ॥ हेअनुभवायेसुषुप्तीचाठायीं ॥ तेंजाणतीसर्वदेहीं ॥ आत्माविदेहीमुख्यत्वें ॥११
॥ इंद्रियेंजींकांमनादी ॥ यांचीमुख्यत्वेंअविद्याआदी ॥ तेआदीचीआत्माअनादी ॥ इंद्रिय
उपाधीतेथेंनाहीं ॥२१२॥ स्वयेंबोलिलीश्रुती ॥ नेहनानास्तिकिंचन ॥ तेथेंइंद्रियेंइंद्रियवृ
त्ती ॥ यांचीस्फूर्तिअसेना ॥१३॥ इंद्रियातीतआत्मास्थिती ॥ हानिश्चयोकेलाश्रुत्यर्थी ॥ तैं
इंद्रियांचीजडप्राप्ती ॥ कर्मप्रवृत्तिह्मणालकेवीं ॥१४॥ इंद्रियांआत्माअधिष्ठान ॥ आत्म्या
नेंइंद्रियांचलन ॥ यालागींअंतर्यामींजाण ॥ बृहदारण्यस्वयेंबोले ॥१५॥ देहासींचाळक
प्राण ॥ आत्माप्राणाचाहीप्राण ॥ यालागींइंद्रियांचलन ॥ आत्मसत्ताजाणहोतसे ॥
१६॥ प्राणाचाचाळकइंद्रियपुष्टी ॥ यालागींलक्षेस्थूळदृष्टी ॥ आत्माप्राणाच्याहीपोटीं ॥
तोइंद्रियदृष्टींलक्षेना ॥१७॥ जडचुंबकसन्निधानें ॥ लोहकरीसचेतन ॥ तेवीआत्माहीजड-
जाण ॥ इंद्रियेंआपणसन्निधचळती ॥१८॥ जडचुंबकाचीप्रामता ॥ लोहपावेस्वभावता ॥
तेवीइंद्रियांचेनिजसत्ता ॥ आत्मातत्वतापावेना ॥१९॥ आत्माजडनव्हेनिरुपम ॥ ज्ञानघनपू
र्णब्रह्म ॥ मनचक्षुरादिअगम्य ॥ आत्मारामआत्मत्वें ॥२२०॥ आत्माअंतर्यामीपूर्ण ॥ तेंत्या
च्यादेहींअवसान ॥ तेव्हांतोझालापरिछिन्न ॥ व्यापकपणअसेना ॥२१॥ आत्म्याचेदेहींअ
वसान ॥ हेंबोलणेंस्थूळज्ञान ॥ आत्मादेहींसबाह्यपूर्ण ॥ हेंनिरूपणबृहदारण्यीं ॥२२
॥ निवाराबयाआशंकेचाभावो ॥ मनश्चक्षुरादेर्वियुक्तःस्वयंवो ॥ हाचिधरोनिपदान्वयो ॥

स्वात्मत्वपाहाहोपूर्णत्वेंदावी ॥२३॥ आत्मयाचेंनिजनित्यत्व ॥ आणिव्यापकभेदेंव्याप
कत्व ॥ देहींअसोनीअलिप्तत्व ॥ हेंगुह्यत्वप्रतिपादी ॥२४॥ चालूनइंद्रियवृत्ती ॥ आत्मा
अलिप्तदेहस्थिती ॥ हेबृहदारण्यश्रुती ॥ तेहीउपपत्तिविशदऐका ॥२५॥ डोळ्यांमाजी
अभंग ॥ डोळातोहीमाझेअंग ॥ डोळामाझेनिदेखणाचांग ॥ डोळ्यांसीसांगमीनदि
सेआत्मा ॥२६॥ श्रवणींमाझेंअधिष्ठान ॥ श्रवणमाझेंशरीरजाण ॥ माझेनिश्रवणासीं
सावधान ॥ श्रवणामीपूर्णजाणवेना ॥२७॥ घ्राणाचेंमीअवघ्राण ॥ घ्राणमाझेंशरीर
जाण ॥ माझेनिघ्राणाघ्राणपण ॥ घ्राणआपणमजनेणें ॥२८॥ रसनेमाजीमीपरिपू
र्ण ॥ रसनामाझेंसर्वांगजाण ॥ माझेनिरसनेंरसज्ञान ॥ माझेंगोडपणरसनानेणें २९
॥ रसनाफळरसमुखेंखाये ॥ हृदयींगोडीजेजडलीठाये ॥ तेजेंरसनाचाखोंलाहे ॥ तेंवि
रक्तहोयरसविषयीं ॥२३०॥ त्वचेसबाह्यमीपरिपूर्ण ॥ त्वचेचित्वचामीआपण ॥ माझेनि
त्वचेसस्पर्शज्ञान ॥ माझेंस्पर्शनत्वचानेणें ॥३१॥ माझेनिसदासार्थकहात ॥ हस्तक्रिया
मीचसमस्त ॥ हाताचेमीनिजहात ॥ हातींइत्थंभूतनधरवेमज ॥३२॥ मीअसेमनुष्या-
चेहातीं ॥ तेचिमजहातींनधरिती ॥ आयुष्यगेलेंहातोहाती ॥ देहीनेणतीदेहलाभें ॥३३
॥ चरणआचरणनिर्गती ॥ चालिलीचालमीनिश्चिती ॥ चरणचालीमाझीप्राप्ती ॥ नव्हेक-
ल्पांतींपरिभ्रमतां ॥३४॥ जेस्वगतीचीनिजगती ॥ तेचिपावतीअवगती ॥ आपुलीआपण
नपाहेगती ॥ यालागींभोगितीजन्ममरण ॥३५॥ वाचामाझेनिसदासधर ॥ वाचेमाजीमी

अक्षर ॥ अक्षरचिह्मणतीक्षर ॥ ज्ञानगर्वीनिरदेहाभिमानें ॥३६॥ करोनिपत्रावलंबन ॥ प-
रिक्षाह्मणतीमाझेंज्ञान ॥ हेज्ञानकींज्ञानाभिमान ॥ अतर्क्यचिन्हलक्षेना ॥३७॥ धरोनिश
ब्दज्ञानींगोडी ॥ जोज्ञानगर्वाचीउभवीगुढी ॥ तोज्ञानेंघेतलातोंडीच्यातोंडीं ॥ जोजी
विकामांडीज्ञानेपणें ॥३८॥ बापबळीदेहाभिमान ॥ वृथाकेलेंशब्दज्ञान ॥ ज्ञानेंचिके
लेंअज्ञान ॥ आह्मींसज्ञानज्ञानविक्रयीं ॥३९॥ मीशब्दआंतबाहेरी ॥ शब्दशोभामाझे
निरवरी ॥ तोमीनातुडेशब्दावरी ॥ वेदशास्त्रींशिणतांही ॥४०॥ लिंगमाझेंनिसलिंग ॥
लिंगमाझेंतेंहीनिजांग ॥ माझेंनिलिंगासरवभोग ॥ लिंगभोगसंगेंनातुडेंमीं ॥४१॥ गु
त्वींक्षरत्वअक्षरस्थिती ॥ गुत्वींगुत्वानित्यवस्ती ॥ गुत्वींनित्यगुत्वनेणती ॥ त्यानरक-
प्राप्तिनीचनबी ॥४२॥ मनाचेंमीअमनमन ॥ मनामाझेंनिशीघ्रगमन ॥ माझेंनिमनस्फ-
रवसंपन्न ॥ मजमाजीमनमृगजळप्राय ॥४३॥ मीमनामाजीअसेसांग ॥ मनतेंमाझेंनि
जांग ॥ माझेंनिमनचपळसांग ॥ मनमाझेंनियोगेंयोग्यतानव्हे ॥४४॥ चित्तासबाह्यमा
झीवस्ती ॥ चित्ताचिंतनींमाझेंनिस्फूर्ती ॥ चित्ताचीचिंतनस्थिती ॥ माझियेप्राप्तीअप्रा-
प्त ॥४५॥ मीअभिमानाचाअभिमान ॥ अभिमानमाझेंनिसज्ञान ॥ अभिमानाचेंजेंजें-
ज्ञान ॥ तेंतेंज्ञानमत्प्राप्ती ॥४६॥ जेवीजळाचीजळगार ॥ कठीणदिसेपरीनीर ॥ तेवीमजमा
जीअहंकार ॥ जाणचिन्मात्रसोहंभावें ॥४७॥ बुद्धीचीअनादिमीबुद्धी ॥ बुद्धीसीमीनिश्च
यसिद्धी ॥ माझेंनिबुद्धीसीसिद्धी ॥ बुद्धीनिश्चयसिद्धीनातुडेंमी ॥४८॥ बुद्धीनिश्चयप्रमाणप्र-

मा ॥ करीजेणेंसीनव्हेंआत्मा ॥ तोप्रकृतीपरपरमात्मा ॥ अतीतरूपनामअद्वयत्वें ॥४९॥ म
नश्चक्षुरा देर्वियुक्तःस्वयंवो ॥ हाचिधरोनीअन्वयो ॥ इंद्रियकर्माचानिर्वाहो ॥ अंतरात्मापा-
हाहोकरूनअकर्ता ॥२५०॥ ऐकेंअंतरात्मलक्षण ॥ तोइंद्रियांसबाह्यपरिपूर्ण ॥ करूनइंद्रिया
चरण ॥ आपणअलिप्तकर्माकर्मी ॥५१॥ ऐसाअलिप्तकर्माअकर्मा ॥ जोनातळेदेहधर्मा॥
तोमीनित्योपलब्धीआत्मा ॥ श्रुतीउपरमापावतीजेथें ॥५२॥ येणेंअहमात्मापुसेकोण ॥
ब्रह्मींनाठवेब्रह्मपण ॥ जेणेंदर्शनाबुझावण ॥ तोमीपरिपूर्णपरमात्मा ॥५३॥ स्फटंकज्ञान
चीज्ञानोक्ती ॥ बाळपणींअनुभवाचीरव्याती ॥ देरवोनिआचार्याचित्तीं ॥ स्फरवस्थितीं-
स्फरवावे ॥५४॥ पदियेत्याचीगोडकथा ॥ बंदीनिजसोयवर्णिनां ॥ ऐकिलेंपुनःपुनःऐकतां॥
उगवचित्ताउपजेना ॥५५॥ तेवीबाळकाचीज्ञानकथा ॥ ऐकिलीचीऐकतां ॥ धणीनपुरे
आचार्याचेचित्तां ॥ पुढेंहीनत्वताऐकोंइच्छी ॥५६॥ तेंजाणोनिमनोगत ॥ पुढीलकथाश्लो
कार्थ ॥ बालकेंयोजिलाअर्थयुक्त ॥ अन्वयार्थसाधोनी ॥५७॥ मनश्चक्षुरादेरगम्य ॥ इं
द्रियांआत्माअतिदुर्गम ॥ येणेंनास्तिकांचामनोधर्म ॥ आत्मलींपरमअभावह्मणती ५८
॥ आत्मामनेंकांहींकल्पिला ॥ चित्तेंनाहींचिंतवला ॥ अहंकारेंनवचेवधिला ॥ बुद्धीनेंनेमिला
नवचेआत्मा ॥५९॥ विवेकेंपाहातांपाहीं ॥ आहेह्मणेपरीनेणेंतोही ॥ आत्मयासीगांवठाव
कांहीं ॥ परिसिलानाहींनेमस्त ॥६०॥ नाहींदेहादिअवयव ॥ नाहींगुणकर्मरूपनांव ॥
आत्मयासीनाहींजीवभाव ॥ नेव्हांआलाअभाववेदांनमतें ॥६१॥ आत्मयाचेंआत्मत्व

पण ॥ शोधितांनलागेअणुप्रमाण ॥ यालागींआत्माचिनाहींजाण ॥ मिथ्यापूर्णपणेंस्था-
पितीज्यासी ॥६२॥ आत्माजरीसत्यअसतां ॥ तरीकोठेंतरीदिसता ॥ हेसमूळमिथ्यावार्ता
॥ आत्मातत्वताअसेना ॥६३॥ त्रिभुवनाचाठायीं ॥ वंध्यापुत्रनभेटेकांहीं ॥ आत्माहीतैसा
चिंनाही ॥ मतवादीपाहींबोलती ॥६४॥ ऐसेंनास्तिकवादाचेंमत ॥ तेंखंडावयासमस्त
॥ दृढस्थापावयावेदांत ॥ स्वयेंश्लोकार्थबोलबोले ॥६५॥ ॥श्लोक॥ ॥यएकोवि
भातिस्वतःसिद्धचेतःप्रकाशस्वरूपोपिनानेवधीषु ॥ शरावोदकस्थोयथाभानुरेकःसनि
त्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा ॥८॥ ॥टीका॥ ॥आत्माएकएकपणेंविण ॥ एकत्व-
णावयाह्मणतेंकोण ॥ आत्माअद्वैतपरिपूर्ण ॥ स्वयेंप्रकाशघननिजतेजें ॥६६॥ सूर्य
जगाचीवर्तवीस्थिती ॥ आत्मप्रभासूर्यासीगती ॥ यालागींस्वप्रकाशचिन्मूर्ती ॥ जाण
निश्चितीपरमात्मा ॥६७॥ एवंआत्माप्रकाशमान ॥ चिन्मात्रैकचैतन्यघन ॥ तोनदेखती
नास्तिकजन ॥ नास्तिकेंपूर्णनिजअंध ॥६८॥ गर्भांधजन्मलेजीचेकुशी ॥ तेअखंड-
प्रतिपाळीत्यासी ॥ तरीतेनदेखतिसी ॥ तेवीअज्ञानासीनिजात्मा ॥६९॥ निंदकनास्ति
कदुर्जन ॥ ज्ञानगर्वेंविकल्पितजन ॥ ज्यांचेआंगींदेहाभिमान ॥ त्यांसीआत्मदर्शनक
दांनघडे ॥२७०॥ ज्यासीअतिममताचित्तीं ॥ ज्यासीद्रव्यदाराअसक्ती ॥ त्यासीनि-
जात्मप्राप्ती ॥ नव्हेनिश्चितीकल्पांतीं ॥७१॥ एकजातीतब्याआरशासी ॥ आरसाउप
लब्धितवामसी ॥ तेवीचित्तशुद्धीपरमार्थासी ॥ विकल्पवंतासीअभावो ॥७२॥ या-

चिलागींचित्तशुद्धी ॥ वेदमुख्यत्वेंप्रतिपादी ॥ चित्तशुद्धीवीणत्रिशुद्धी ॥ नि-
जात्मसिद्धीनपावे ॥ ७३ ॥ नित्यानित्यविवेकवित्पत्ती ॥ इहामुत्रभोगीविरक्ती
॥ शमदमादिसंपत्ती ॥ अटळचित्तींदृढभावी ॥ ७४ ॥ याहीअवस्थेवरती ॥ नि
श्चयेवांछीनिजमुक्ती ॥ तीनावमुमुक्षुह्मणती ॥ चित्तशुद्धिचित्तींमुख्यत्वेंहें
॥ ७५ ॥ हेंअटकवाटेलभलतयातें ॥ याहूनिसोपारेंयेथें ॥ चित्शुद्धिपरमा
र्थें ॥ सुलभस्वार्थकर्त्यातेंसांगूं ॥ ७६ ॥ द्रव्यदाराआसक्ती ॥ निःशेषनाहींज
याचेचित्तीं ॥ तेचिचित्शुद्धिनिश्चिती ॥ निजात्मप्राप्तितेणेंहोय ॥ ७७ ॥ चित्त
शुद्धीसकारण ॥ रिघावेंसद्गुरूसीशरण ॥ त्यासद्गुरुचेंहीलक्षण ॥ ऐकसंपूर्ण
सांगेन ॥ ७८ ॥ घरोघरींगुरुआइते ॥ सर्वींआहेतसर्वांतें ॥ परिसद्गुरुह्मणणेंज-
यातें ॥ तेनिश्चितसांगेन ॥ ७९ ॥ ज्यासीगुरुत्वाचीनाहींचाड ॥ जोज्ञानगर्वींनिचा
ड ॥ ज्यासीलौकिकाचेंनाहींकोड ॥ सद्गुरुसदृढतोचिएक ॥ ८० ॥ ज्यासीअपेक्षेची
नाहींहाव ॥ जोनिरापेक्षनित्यभरिव ॥ जोगुरुत्वाचेंनसाहेनांव ॥ तोचिस्वयमेवस
द्गुरु ॥ ८१ ॥ जोनदेखेआपुलेंश्रेष्ठपण ॥ शिष्याकनिष्ठनमानीआपण ॥ जोशिष्या
सीमानीब्रह्मपूर्ण ॥ तोसद्गुरुजाणसत्यत्वें ॥ ८२ ॥ जोपुत्राहूनअधिकता ॥ शिष्या-
सीमानीतत्वता ॥ ज्यासीशिष्यापेक्षेसीनाहींममता ॥ सद्गुरुतत्वतातोएक ॥ ८३ ॥ आप
लाशिष्यआपणदेखतां ॥ झालाअन्योपदेशघेतां ॥ तरीदूषीनाउभयतां ॥ मुख्यपर

मार्थासद्गुरूतो ॥८४॥ जोशिष्याचीनधरीचाड ॥ शिरवींशिष्यहीनकरीनिचाड ॥ ज्या
चेंबोलणें अतिगोड ॥ तेगोडीकरीदुधडगुरुशिष्यत्व ॥८५॥ जयासींगुरुत्वनाहींशरीरीं
॥ शेरवींशिष्यातेंजिवेमारी ॥ जोएकत्वदेखेनरनारी ॥ तोचिसंसारींसद्गुरु ॥८६॥ जोभेट-
तांशिष्यसरवीकरी ॥ शेरवींगुरुत्वनेघेशिरीं ॥ ज्यासीबळेंचिगुरुत्ववरी ॥ सद्गुरुसंसारीं
तोचिएक ॥८७॥ क्षोभवितांक्षोभकस्थिती ॥ क्षोभेनाज्याचीचित्तवृत्ती ॥ ज्याचेअंगीं
अटळशांती ॥ सद्गुरुनिश्चितीतोचिएक ॥८८॥ ऐसेंसद्गुरुचेंलक्षण ॥ जेंशिष्यमानीम
नुष्यपण ॥ तेंपरमार्थाचेंजन्मजाण ॥ सांठवलेंसंपूर्णदेहबुद्धी ॥८९॥ साधकेंआपुले-
ठायीं ॥ देहबुद्धिधरूनयेकांहीं ॥ तेजेदेखेसद्गुरूचेठायीं ॥ तेंपडेअपायींपरमार्थु ॥९०
॥ सर्वांभूतींभगवद्भावो ॥ हाज्ञानाचानिजनिर्वाहो ॥ तेथेंसद्गुरुदेहींअभावो ॥ धरीतो
पहाहोअतिअभाग्य ॥२९१॥ श्रुतिवेदींची ॥ शिवोभूत्वाशिवंयजेत् ॥ याश्रुतीचाहा
चिअर्थ ॥ स्वयेंभावितांब्रह्मभूत ॥ ब्रह्मत्वप्राप्तस्वतःसिद्ध ॥९२॥ ब्रह्मत्वस्वयेंआय
णआहेती ॥ शेरवींब्रह्मह्मणोभिती ॥ बापविकल्याचीरव्याती ॥ संशयेंजातीअधःपा
ता ॥९३॥ वोसरोनिमुसेमेण ॥ जेवींरसवोतेसंपूर्ण ॥ तेवींसद्गुरूचादेहजाण ॥ ब्र
ह्मरसेंपूर्णवोंतिव ॥९४॥ सुवर्णाचेंपेंडुकेंकेलें ॥ तेंदगडयणानाहींआलें ॥ तेवींसद्गुरु-
स्वरूपसाकारलें ॥ नाहींभंगलेंपरब्रह्म ॥९५॥ जेवीजळाचीजळगार ॥ गोठोनी
दिसेसाकार ॥ कठिणदिसेपरिनीर ॥ तेवींसद्गुरूचेंशरीरपरब्रह्म ॥९६॥ सद्गुरुतोचि

ब्रह्म ॥ ऐसा जयासी भावपरम ॥ त्याचेनि कर्म होय निष्कर्म ॥ अक्षरनिःसीम अक्षरलेंचो
॥ ९७ ॥ वेदश्रुती ॥ आचार्यवान्पुरुषो वेद ॥ हें वेदवचन प्रसिद्ध ॥ गुरुवांचोनि चित्त-
शुद्ध ॥ निजात्मबोधकदीनव्हे ॥ ९८ ॥ गुरुवांचोनि तत्वता ॥ नकरीं व्रततपतीर्था ॥
गुरूवांचोनी सर्वथा ॥ देवादेवता भजेना ॥ ९९ ॥ जो गुरु आज्ञा नित्य विक्रित ॥ जो गु
रुनाम नित्य ध्यात ॥ ज्यासी गुरुनाम नित्य व्रत ॥ तो नित्य मुक्त निजदेहीं ॥ ३०० ॥ भा
गवतीं सुरब्य महिमा ॥ शिष्यें भजावें गुरुदेवतात्मा ॥ येणें चि मुक्ति कर्माकर्मा ॥ गुरु
महिमा अगाध ॥ ३०१ ॥ आशंका ॥ वेदश्रुतिः ॥ यज्ञेन दानेन तपसा सिद्धंति अना
शकेन यजंति ॥ ॥ यज्ञदानतपादि पदवी ॥ सद्गुरु न भेटतां पूर्वी ॥ गुरु सर्वथा क-
र्मीं निगोंवी ॥ सद्गुरु स्वभावी निष्कर्म दाता ॥ २ ॥ बुडत्याच्या माथां पाषाण ॥ दिधल्या
तारक ह्मणे कोण ॥ तेवीं कर्माकर्मीं जे निमग्न ॥ त्यांसी कर्मबंधन गुरु न लावी ॥ ३ ॥ जे
कर्माकर्म बुद्धि छेदी ॥ ऐशी युक्ती गुरु प्रबोधी ॥ परी कर्मवंता जडबुद्धी ॥ गुरु त्रिशु
द्धी बोधीना ॥ ४ ॥ कर्माकर्माची अत्यंत रबंती ॥ येणें संतापे अनुतापवृत्ती ॥ तेंच स
द्गुरु कृपाप्राप्ती ॥ ब्रह्मत्वस्थिती निष्कर्म सिद्धि ॥ ५ ॥ निष्कर्म सिद्धि परम ॥ गीता प्रबो
धी पुरुषोत्तम ॥ तेथें कैंचें कर्माकर्म ॥ जें मरण जन्म दायक ॥ ६ ॥ सद्गुरु सीं रिघतां-
शरण ॥ जन्ममरणासी ये मरण ॥ कर्मचि ब्रह्म होय पूर्ण ॥ संसार आपण ब्रह्मरूप हो
य ॥ ७ ॥ जेवणीं देह जन्मले ॥ तेंचि कर्मभोगा आलें ॥ तेव्हां कर्माचें मूळ देह जाहालें

॥ तेंगुरूनेंकेलें अतिमिथ्या ॥८॥ कर्मब्रह्मींनरियेकांहीं ॥ वेगळेंअसावयाठावनाहीं॥
तेंरज्जुसर्पन्यायीं ॥ समूळपाहींअतिमिथ्या ॥९॥ केवळजेंपरब्रह्म ॥ त्यासीभ्रांति
भेदेंह्मणतीकर्म ॥ जेवीदोरातोपरम ॥ सर्पदुर्गममानिती ॥३१०॥ एवंइत्यादिकर्म-
भ्रम ॥ त्याचेंउरोंनेदीरूपनाम ॥ हेसद्गुरुकृपापरम ॥ स्वयेंपुरुषोत्तमबोलिले॥
११॥ ॥श्लोकसंमतीचा ॥ ॥भिद्यतेहृदयग्रंथिछिद्यंतेसर्वसंशयः॥ क्षीयंतेचा
स्यकर्माणितस्मिन्दृष्टेपरावरे ॥१॥ ॥टीका॥ ॥ एवंसद्गुरूच्यानिजबोधीं॥लिं
गदेहाचीग्रंथीछेदी ॥ सकळसंशयातेंउच्छेदी ॥ कर्माचीअवधीसमूळउपडी ॥१२॥
कर्माचेंमुख्यमूळदेह ॥ सद्गुरुदेहींकरीविदेह ॥ तेथेंनाहींकर्माकर्मसंदेह ॥ निःसंदेहनिज
देहीं ॥१३॥ वांझेच्यापुत्राचाविवाहो ॥ कोणासाचजाणावावो ॥ यापरीकर्माचानिर्वाहो॥
मुक्तासीपाहाहोअतिमिथ्या ॥१४॥ यापरीजीवन्मुक्त ॥ इंद्रियकर्मींक्रियायुक्त ॥ देह
गेहींनित्यवर्तन ॥ देहगेहातीतनिष्कर्म्यपणें ॥१५॥ त्यांसीहीस्त्रीपुत्रअसती ॥ माझेंतुझें
हीह्मणती ॥ साधकबाधकस्फुरेस्फूर्ती ॥ तेणेंसीवर्ततीनिजमुक्त ॥१६॥ देहींवर्ततीजि-
वेंजीत ॥ इंद्रियकर्मींक्रियायुक्त ॥ तेनव्हेतीजीवन्मुक्त ॥ मेलेयानिश्चितमुक्तहोती ॥१७
॥ ऐसाआशंकेचाभावो ॥ हामूर्खांचामूर्खअन्वयो ॥ मुक्तांचानिजानुभवो ॥ लोकदृष्टीं
पाहाहोलक्षेना ॥१८॥ परमात्मास्वसंवेद्य ॥ बाह्याउभारोनिगर्जेवेद ॥ एकात्मतानि-
जबोध ॥ परमानंदअद्वयत्वें ॥१९॥ आत्मानुभवजेंडोळादिसे ॥ तेंचित्तशुद्धिकवणगु

से ॥ गुरुशिष्याचेंपिसे ॥ अतिआक्रोशेंकोणसोशी ॥ ३२० ॥ आत्मानुभव जाहलाज्या
सी ॥ तोलोभेंनदेववेस्त्रीपुत्रासी ॥ देऊंनशकेमित्रापाशीं ॥ मायबापासींनसांगवे ॥ २१
॥ आत्मानुभवनव्हेमिरासी ॥ तोवांटानलाभेगोत्रज्यांसी ॥ हालाहाणाविरक्तीसी ॥
जेदेहलोभासीसांडिती ॥ २२ ॥ वाळवंटींसांडिलीसारवर ॥ तेथेंझारेसोवनीसोनार
॥ निवटूंआलियाचतुर ॥ अणुमात्रनिवडेना ॥ २३ ॥ तेवींसाधावयाब्रह्मपर ॥ वेदशा
स्त्रीयशब्दीकनर ॥ उहापोहानिजविच्यार ॥ करितांचिन्मात्रलक्षेना ॥ २४ ॥ वाळवंटी-
चीसारवर ॥ निवडावयामुंगीचतुर ॥ तेवींनैराश्यविरक्तनर ॥ ब्रह्मपरात्परस्वयेंहोती
॥ २५ ॥ मुंगीलहानजगामाझारी ॥ तेमुळींहूनिचटेवृक्षपर्णाग्रीं ॥ तेवींअकिंचनजन-
संसारीं ॥ ब्रह्मसाक्षात्कारीपरब्रह्महोती ॥ २६ ॥ पिपीलिकागतीह्मणनीदुरी ॥ विहंगम
गतीनेझडकरी ॥ पिपीलिकाचटेज्यापर्णाग्रीं ॥ विहंगमत्यावरीराहोंनशके ॥ २७ ॥ मुं-
गीहूनिहोतीजेसान ॥ तेस्वयेंहोतीब्रह्मपूर्ण ॥ येरतेशब्दज्ञानीपाषांडीसज्ञान ॥ त्यांसीं
हेंस्थानठाकेना ॥ २८ ॥ अवघ्यानळींराहिजे ॥ जगाधाकुटेंहोइजे ॥ नीचाचेटोलेसोसि
जे ॥ तेंचलाहिजेआत्मत्व ॥ २९ ॥ ऐशीजिनानघडतांप्रामी ॥ मेल्यामागेंह्मणणेंमुक्ती ॥
तेंश्वानसूकरादिमरती ॥ त्यांसीहीमुक्तीकांनमानावी ॥ ३३० ॥ मेल्यामागेंब्रह्मप्राप्ती ॥ हे
सत्यजेमानावीयुक्ती ॥ तेंजेजेप्राणीमरणी ॥ तेतेमुक्तहोतीअनायासें ॥ ३१ ॥ येणेंचिदे
हेंजिनाआपण ॥ ब्रह्मसरवेंसुरवीनव्हेपूर्ण ॥ तेंभोगत्यागनिर्द्वंद्वबाण ॥ वृथाकोणसोशी

ल ॥ ३२ ॥ सांडोनियां राज्यसंपत्ती ॥ येणें चिदेहीं जीवन्मुक्ती ॥ पुरुरव्यादिचक्रवर्ती ॥ नेणों
कितीपावले ॥ ३३ ॥ शुक अंबऋषी प्रह्लाद ॥ जीवन्मुक्त मुनी नारद ॥ व्यासी कलहामाजी
आनंद ॥ परमानंद भंगेना ॥ ३४ ॥ उत्तानचरणाचें तान्हें बाळ ॥ बाळपणीं अतित्यागशी-
ळ ॥ पावला मुक्तीचें कल्लोळ ॥ ध्रुव झाला अढळ अढळपदीं ॥ ३५ ॥ वसिष्ठ मुनी ब्रह्मऋ
षी ॥ जो श्रीरामासी उपदेशी ॥ तोचि कुळगुरु सूर्यवंशीं ॥ जीवन्मुक्तीसी उपदेष्टा ॥
३६ ॥ तो ह्मणे वर्तत देहस्थिती ॥ इंद्रियें वर्तती विषयार्थी ॥ कदां भंगेना जीवन्मुक्ती
॥ हें बोलिले ग्रंथीं वसिष्ठ ॥ ३७ ॥ ॥ श्लोक संमत ॥ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ ॥ येन श-
ब्दं रसं रूपं गंधं जानासि राघव ॥ तमात्मानं परं ब्रह्म जानीहि पुरुषोत्तम ॥ २ ॥ ॥
टीका ॥ ॥ शब्दीं आत्मा शब्दार्थता ॥ तोचि जाणावा वाचेचा वक्ता ॥ तोचि अक्षरीं
अक्षरता ॥ हे नित्यमुक्तता वचनाची ॥ ३८ ॥ आत्मा रसीं रस स्वादता ॥ तोचि रस-
नेसीं रसज्ञता ॥ तोचि चांगनिजभोक्ता ॥ यापरी मुक्तता रसभोगी ॥ ३९ ॥ आ
त्मा दृष्टीचा निजदेखणा ॥ तोचि दृश्यप्रकाशी जाणा ॥ दृष्टी दृश्य आणि अभेदप
णा ॥ हे मुक्तता जाणा दृष्टीची ॥ ४० ॥ आत्मा गंधाचा निजगंधु ॥ तोचि घ्राणगंधो
द्बोधु ॥ भोक्ता आत्मा भोगी सुगंधु ॥ एवं मुक्तता शब्दगंधग्रहणीं ॥ ४१ ॥ आत्म्या
नें श्रवणीं श्रवणार्थता ॥ तोचि वाक्याचेठायीं ऐकता ॥ शब्दीं जाणोनि शब्दार्थता ॥ जी
वन्मुक्तता निजबोधु ॥ ४२ ॥ आत्मा व्यापक काय सी ॥ तोचि स्वरूपातें प्रकाशी ॥ आ

त्मत्वेंदोहींतेसमरसी ॥ यापरीमुक्तासीनिजात्मस्पर्शी ॥ ४३॥ स्त्रीदेहपाहतांपाहीं
॥ आत्म्यावांचोनिआत्मानाहीं ॥ तोचिसबाह्यपुरुषदेहीं ॥ येरतीचाठायींरतिसुख
लोपे ॥ ४४॥ त्याप्रतीतीप्रियाआलिंगिती ॥ तेणेंआलिंगेंचिदात्मशक्ती ॥ दैवेंजाहा-
लियासंतती ॥ तेथेंहीप्रतीतीनिजात्मता ॥ ४५॥ श्रुति ॥ आत्मावैपुत्रनामासी ॥ हेश्रु
तिसत्यजीवन्मुक्तायासीं ॥ भंगनव्हेब्रह्मचर्यासी ॥ यावज्जन्मेसीनैष्ठिक्य ॥ ४६॥
यापरीविषयासक्ती ॥ करितांभंगेनाब्रह्मस्थिती ॥ हेवसिष्ठाचीपरमख्याती ॥ श्री
रामाप्रतीउपदेश ॥ ४७॥ जेणेंसरवावेविषयधर्म ॥ जेणेंकळेकर्माकर्म ॥ जेणेंजा
णिजेपरब्रह्म ॥ तेंहेंवर्मजाणरघुवीरा ॥ ४८॥ हेवसिष्ठाचीनिजात्मस्थिती ॥ देहींव
र्ततांनित्यमुक्ती ॥ येथेंआणिकांचीएकयुक्ती ॥ जीवन्मुक्तह्मणतीतटस्थ ॥ ४९॥ जी
वन्मुक्ततटस्थस्थिती ॥ तरीवृक्षकांपामुक्तनव्हती ॥ पाषाणकांजडह्मणती ॥ त्यां
चीहीमुक्तीकांनमानावी ॥ ३५०॥ अर्जुनाबोधोनिब्रह्मबुद्धी ॥ सर्वेंचियातलानिर्वा-
णयुद्धीं ॥ परीतोश्रीकृष्णकृपानिधी ॥ तटस्थत्रिशुद्धिनकरीच ॥ ५१॥ नाहींस्थान
शुद्धिचोरवट ॥ सैयरथाचेघडघडाट ॥ थोरयुद्धाचाकडकडाट ॥ परीब्रह्मनिर्दि-
ष्टप्रबोधीकृष्ण ॥ ५२॥ बायसद्गुरुकृपापूर्ण ॥ युद्धींडंडळेनाब्रह्मज्ञान ॥ हेंगुरुकृपे-
चेंमहिमान ॥ संतसज्जनजाणती ॥ ५३॥ हरुषाचियालवलात्या ॥ श्रीकृष्णेंउपा
रोनिबात्या ॥ बोलेमास्थितजनकादया ॥ देहींविदेहतयावर्ततांमुक्ती ॥ ५४॥ येचअ

थींवेदींचीस्थिती ॥ ब्रह्मविदोब्रह्मप्राप्नोति ॥ तेंसत्यकेलेंअर्जुनाप्रती ॥ स्वयेंश्रीपतीवेदा-
र्थें ॥५५॥ जेणेंजाणितलेंब्रह्मज्ञान ॥ तोदेहेंद्रियांसींब्रह्मपूर्ण ॥ हेंजनकादिकींप्रमाण
॥ गीतेंतश्रीकृष्णबोलोनिदावी ॥५६॥ ब्रह्मज्ञाननवेउपजत ॥ हेंबोलणेंअतिअयुक्त ॥
ज्ञानअज्ञानातेंनिरसित ॥ ब्रह्मसदोदितस्वतःसिद्ध ॥५७॥ बायुअभ्रातेंदवडी ॥ परी
सूर्यनवानघडी ॥ तेवींज्ञानअज्ञानातेंतोडी ॥ आत्मानिर्वडीस्वतःसिद्ध ॥५८॥ सूर्यें-
जगाचाकडवसाउडे ॥ तमनिरसेदृष्टीउघडे ॥ पणअभ्रादिकींछायापडे ॥ तेणेंनघडे
दृष्टिरोधु ॥५९॥ ज्ञानेंअज्ञानमात्रझडे ॥ आत्मत्वतेंरोकडें ॥ इंद्रियकर्मकरितांपुढें ॥ अ
ज्ञानउडेअविद्येसी ॥३६०॥ ॥ आशंका ॥ ॥ जेथेंअविद्यानासोनिजाय ॥ देहतेंहीति
चेंकार्य ॥ कारणनासलियाकार्यराहे ॥ मामुक्तवर्तताहेंनेणेंकेवीं ॥६१॥ ऊंसमोडिजे
आपण ॥ मोडतांचनवचेवाळोन ॥ त्याच्याआंगींरसगोडीपूर्ण ॥ शर्करादिपूर्णपरिपा-
कहोय ॥६२॥ तेवींअविद्यानासेदेहउरे ॥ तेणेंप्रारब्धेंमुक्तवावरे ॥ त्यादेहाचेनिपरिच्या
रें ॥ जनउद्धरेभावार्थी ॥६३॥ गुरुआज्ञाअतिभावार्थी ॥ जन्ममृत्युतात्कालतरती ॥
सेंदेहनाहींयेअर्थी ॥ वेदार्थश्रुतिप्रमाण ॥६४॥ वेदश्रुति ॥ तमेवविदित्वाअतिमृत्यंतर
तिअत्यत्तरति ॥ अपूर्वअर्थबोलेश्रुती ॥ भावोत्पत्तिपूर्वस्थिती ॥ संसारनिश्चितीजन्म
लाचिनाहीं ॥६५॥ जेथेंजन्मासींठावनाहीं ॥ तेथेंमृत्यूकेचाकायी ॥ अतिमृत्यूयानांव-
याहीं ॥ पावलेनिजदेहींगुरुभक्तिज्ञानें ॥६६॥ एवंज्ञानियांचाठायीं ॥ जन्ममृत्यूचीवा-

तीनाहीं ॥ हेंश्रुत्यर्थ ठिविलेंठायीं ॥ वर्ततांदेहींनित्यमुक्त ॥ ६७ ॥ मुक्तांसीजगदात्मा अव-
घाएक ॥ याचीप्रवृत्तीपाहातांदेख ॥ वेव्हारीभासतीअनेक ॥ एकअनेकघडेलकैंचें
॥ ६८ ॥ ऐसेआशंकितलोक ॥ तेचिअर्थीदृष्टांतदेख ॥ शरावोदकस्थोयथाभानुरे-
क ॥ एकअनेकविभागीं ॥ ६९ ॥ नानापात्रींभरलेंउदक ॥ तेथेंभानुबिंबेअनेक ॥ तो
चिगगनींपाहातांएक ॥ सूर्यएकएकला ॥ ३७० ॥ ज्यासीदेहात्मवादीदृढदृष्टी ॥ त्या
एकत्वलोपेअनेकत्वउठी ॥ ज्ञाननिश्चयोजयाचेपोटीं ॥ त्याअनेकींदृष्टीएकत्वें ॥ ७१
॥ प्रतिबिंबदेखतांअनेक ॥ सूर्यजैसाएकलाएक ॥ तेवींज्ञानियांसीसर्वलोक ॥ चि
न्मात्रैकचिदात्मा ॥ ७२ ॥ चित्रांमाजीजेजेव्यक्ती ॥ तेंतेपाहातांनिश्चळभिंती ॥ तेवीं
देखतांत्रिजगती ॥ चैतन्यस्थितिअविकार ॥ ७३ ॥ पाहातांचित्राचीचित्राकृती ॥ दे
हेंद्रियेंअवयवभिंती ॥ तेवींजेंजेंदिसेदृश्यव्यक्ती ॥ तेंतेंइंद्रियस्थितिपरब्रह्म ॥ ७४
॥ भिंतीनेंचित्रींविचित्रस्थिती ॥ तेवींचैतन्यक्रीडेत्रिजगतीं ॥ असेचित्रचिकेवळभिं
ती ॥ तेवींचिन्मूर्तीजगसकळ ॥ ७५ ॥ नानाइंद्रियअलंकार ॥ नानाप्रकारींएकभांगा
र ॥ तेवींनांदतांचराचर ॥ केवळचिन्मात्रत्रिजगती ॥ ७६ ॥ एवंअनेकत्वप्रतीती ॥ एक
त्वनांदेयारिती ॥ हेमुक्तांचीनित्यस्थिती ॥ तेजाणतीतेनित्यमुक्ती ॥ ७७ ॥ कुलालच
क्रींबैसलीमासी ॥ भोंवतांदिसेचक्राऐसी ॥ परीतेनहालतसेजैसी ॥ जीवन्मुक्ता
सीतैसींदेहकर्मे ॥ ७८ ॥ कर्मसंस्कारेंदेहचंचळ ॥ मुक्तचंचळींअतिनिश्चळ ॥ मुक्ता

सीकर्मीचाकर्ममळ ॥ अळुमाळस्पर्शेना ॥७९॥ देहसंस्कारेंविवर्तेकर्म ॥ मुक्तासींना
हींकर्मभ्रम ॥ मुक्तदेहआत्माराम ॥ हेदशापरमपरमार्थी ॥८०॥ ॥आशंका॥ ॥
मुक्तवर्तेकर्मसंस्कारीं ॥ तेरीतोजाहालाकर्माधिकारी ॥ कर्मब्रह्मासींहोयसात्यकारी
॥ तैंमुक्तवरीमुक्तीते ॥८१॥ कर्मीचेनिसाहाकारीपणें ॥ जगींब्रह्मचेंराहुगेंजिणें ॥ हीं
कर्मसमुच्चयलक्षणें ॥ मीमांसकह्मणेतेमिथ्या ॥८२॥ येचिअर्थीसहाय्यदेख ॥ मी-
मांसकमताचाश्लोक ॥ जेणेंवचनेंभ्रमलेलोक ॥ तोहीऐकअनुवाद ॥८३॥ ॥श्लो-
कसंमतींचा ॥ ॥ उभाभ्यामेवपक्षाभ्यांयथाखेपक्षिणांगतिः ॥ तथैवज्ञानकर्मभ्यां-
परंसिद्ध्यंतियोगिनः ॥३॥ ॥टीका॥ ॥ कर्मसहायब्रह्मप्राप्ती ॥ ऐसेंबोलतीकर्मख्या
ती ॥ साक्षकर्मडांकर्मश्रुती ॥ अग्निहोत्रादिजुहोतीयावज्जन्म ॥८४॥ जेथोनदेहजन्मे
जाण ॥ तोदेहाचेमाथांचटेवर्ण ॥ वर्णाचेमाथांकर्मपूर्ण ॥ कर्माचरणआश्रमाधारें ॥
८५॥ देहाचेरवोळेकर्माचेरवेळ ॥ आश्रमाधारेंचालेबेंबळ ॥ जेथींचातेथेंजायविकळ ॥ क
र्मनिर्बळस्वयमेव ॥८६॥ देहाचेमाथांकर्मपूर्ण ॥ देहजडत्वेंकर्मजडजाण ॥ करितांकर्म
डाकर्माचरण ॥ कर्मबंधनबाधक ॥८७॥ कर्मबंधप्रहास्यसी ॥ हेंचनिरूपणगीतेसी ॥
स्वमुखेंबोलेहृषीकेशी ॥ कर्मपाशींबंधन ॥८८॥ क्षीयंतेचास्यकर्माणि ॥ हेंहीबोलिले
शार्ङ्गपाणी ॥ कर्मनिर्दळीब्रह्मार्पणीं ॥ तेंब्रह्मालागींसहाय्यकेवीं ॥८९॥ कर्मजडत्वेंनि
र्बळपाहें ॥ यालागींतेविकळजाये ॥ तेंहीब्रह्मासीसहायहोये ॥ हेंबोलणेंनिर्वाहेकर्मज-

डाचें ॥३९०॥ कर्मजडलें अचेतन ॥ त्यासीचेतवीतेचैतन्य ॥ तेंब्रह्मासींसहायह्मणेकव-
ण ॥ ह्मणेतोविलक्षणअज्ञानजाता ॥९१॥ जेवींतमींलखलखीखद्योत ॥ तेवींअविद्ये
माजीज्ञानवंत ॥ सूर्योदयींमावळेखद्योत ॥ तेवींकर्महारपतब्रह्मत्वामाजी ॥९२॥ जे-
थेंस्फुरेकर्मस्फुरण ॥ तेथेंब्रह्मासींलागेजीवपण ॥ जेथेंनलगेकर्मबंधन ॥ तेंब्रह्मपरिपू-
र्णस्वदेहीं ॥९३॥ कर्मब्रह्मसमुच्चयता ॥ कदानघडेगातत्वता ॥ ब्रह्मींकर्मनुरेचिस्वभाव-
ता ॥ तेथेंएकत्रनावसेकेवी ॥९४॥ जेंकापूरअग्निसंगेंसी ॥ नांदोलागेवरुषमासी ॥ तें-
कर्मसहायहोयब्रह्मासीं ॥ यथासूरवेंसींमानोनये ॥९५॥ कापूरअग्निहोऊनिठाय
॥ शेखींअग्नित्वहिउडोनिजाय ॥ तेवींकर्मचिब्रह्महोय ॥ शेखींब्रह्मत्वजायविरोनीब्र
ह्मीं ॥९६॥ एवंकर्मातीतब्रह्म ॥ जेथेंस्पर्शोनिशकेकर्माकर्म ॥ तोमीआत्माआत्मत्वेंपर
म ॥ निरुपमपरमार्थता ॥९७॥ माझेंस्वरूपसिद्धीचेंवर्म ॥ कर्मचिहोयस्वयेंब्रह्म ॥ प्र-
पंचहोयपुरुषोत्तम ॥ तोमीआत्मारामआत्मत्वें ॥९८॥ मीनित्योपलब्धीआत्मा ॥ हेश
ब्दाचीशाब्दिकप्रमा ॥ जेथेंशब्दपावेउपरमा ॥ तोमीआत्मागुरुवर्या ॥९९॥ येथेंतर्क-
अतर्कागेलाप्राण ॥ विकल्पअविकल्पाआलेंमरण ॥ संकल्पनिमालासंपूर्ण ॥ मन
चिपरिपूर्णपरब्रह्म ॥४००॥ हेऐकोनिबालकाचीगोष्टी ॥ आचार्यासीआनंदकोटी ॥
मर्यादाजाहालीउफराटी ॥ शिष्याचियेभेटीगुरुसुखावे ॥१॥ हेंसद्गुरूचेंनिजलक्षण
॥ शिष्याचेठायींउत्तमगुण ॥ देखोनिसुखावेसंपूर्ण ॥ मीतूपणनाहींत्यासी ॥२॥ त्या

बाळकाचीज्ञानकथा ॥ ऐकिलीचऐकतां ॥ धणीनपुरेसहुरूचेंचित्तां ॥ जेविसेवितांश
र्करा ॥३॥ कांबाळकाचागोजिरालाडु ॥ मायबापासीनित्यनवागोडु ॥ गुरुशिष्याचेंत्या
हूनकोडु ॥ आचार्यासींचाडतकथाश्रवणीं ॥४॥ हेंजाणोनियांतत्वता ॥ बालकजाह
लाबोलता ॥ पुढारींचालावयाकथा ॥ श्लोकश्लोकार्थीउपपादी ॥५॥ लापनिका ॥
एकलाएकसारथी ॥ बैसोनियांअनेकारथीं ॥ एकाकाळेंत्याचीगती ॥ जेवींनिश्चिती
नकरवें ॥६॥ नेवींआत्माएकअनेकाबुद्धी ॥ एकाकाळेंकेवीप्रबोधी ॥ हेंनघडेत्यणा-
लत्रिशुद्धी ॥ श्लोकउपपादीनदन्यायें ॥७॥ श्लोक ॥ ॥ यथानेकचक्षुःप्रकाशोरवि
र्नक्रमेणप्रकाशीकरोतिप्रकाशं ॥ अनेकाधियोयस्तथैकप्रबोधःसनित्योपलब्धिःस्व-
रूपोहमात्मा ॥९॥ ॥ टीका ॥ ॥ रविउगवोनिआकाशीं ॥ तमनिरसीदृष्टिप्रकाशीं
॥ एकाचकाळेंएकासमयासी ॥ कोटीकमळांसीप्रकाशकु ॥८॥ नेचिप्रकाशीसूर्यकां-
त ॥ खद्योतसनक्षत्रेंसींलोपित ॥ चक्रवाकांयोगकरित ॥ करोनिअलिप्तआकाशीं ॥
९॥ अनुक्रमेंएकेकप्रकाशणें ॥ हेंसूर्यासीनाहींकारणें ॥ स्फुरतांचिप्रकाशस्फुरणें ॥ए
काचक्षणेंप्रकाशी ॥४१०॥ तेवींसूबुद्धिदुर्बुद्धिविषयीं ॥ निंदकवादकआग्रही ॥ विवे-
कीविरक्तनिर्विषयीं ॥ आत्मापाहींप्रकाशबुद्धि ॥११॥ प्रकाशोनिनानाबुद्धीतें ॥ तोतो
व्यवहारवर्तवीतेथें ॥ तरीपापपुण्यसुखदुःखातें ॥ आत्मानिश्चितअलिप्त ॥१२॥ जेवीं
रवारवणींगोडवणीं ॥ कांअन्नाचेंअन्नोजवणीं ॥ वोलानव्हतांबिंबेतरणी ॥ शोषूननेकि-

रणींनचारिवतां ॥ १३ ॥ तेवींबुद्धीनेंबोधिलेंत्रिविध ॥ सुखदुःखादिनानाबाध ॥ आत्मा
भोगिनातोनिर्द्वंद्व ॥ परमानंदस्वरूप ॥ १४ ॥ आरशाबैसलादुष्टडाग ॥ तोमुखावरीदिसे
सांग ॥ तरीमारवलेंनाहींआंग ॥ तोआरशाचाभागआरसाभोगी ॥ १५ ॥ आरशाचा
डागफेडणें ॥ तरीआरसासहाणेवरीधरणे ॥ परीबिंबलातोसहाणें ॥ नलगेधरणे-
सर्वथा ॥ १६ ॥ यापाभिमानेंअधोगती ॥ पुण्याभिमानेंस्वर्गप्राप्ती ॥ निराभिमानेंहोय
मुक्ती ॥ ज्ञाणनिश्चितीसाधकां ॥ १७ ॥ यापपुण्यसुखदुःखराशी ॥ याचीवस्तीअंतः
करणेसी ॥ संबंधनाहींजीवाशिवासी ॥ तेंस्वयेंसोशीअभिमान ॥ १८ ॥ ह्मणतीजी
वासींनलगेपाप ॥ हेंसूर्यवीचेंसूर्यजल्प ॥ शिवासींपापनलागेअल्प ॥ पापादिसंक-
ल्पअभिमानभोगी ॥ १९ ॥ ॥ आशंका ॥ ॥ अभिमानकेवळजड ॥ त्यासीदुःखा-
दिभोगदुवाड ॥ भोक्तेपणानाहींपवाड ॥ विकल्पदृढमानला ॥ ४२० ॥ तरीअग्निसंगें
जेवीलोह ॥ तापानेंअग्निप्राप्तहोय ॥ तेथेंलागतांघणाचेघाय ॥ लोहाचेसाहेलोहजेवी ॥
२१ ॥ अग्निसंगेंवीणलोहनघडे ॥ तेवींआत्मयावीणइंद्रियेंजडे ॥ त्यासीकर्मकर्तव्यना
पुढें ॥ निजनिवाडेघडेना ॥ २२ ॥ तेवींचित्सत्ताअभिमान ॥ स्वयेंकल्पीपापपुण्य ॥ न
थीलसुखदुःखज्ञाण ॥ आपुलेंआपणस्वयेंसोशी ॥ २३ ॥ ॥ आशंका ॥ ॥ सूर्यअ
सेएकदेशी ॥ तोअलिप्तमानआकाशीं ॥ आत्मासर्वइंद्रियसमरसीं ॥ अलिप्तत्या-
सीघडेकेवीं ॥ २४ ॥ सिद्धद्वंद्वेंदेखोनिदुरीगेला ॥ तेव्हांतोप्रपंचासभ्याला ॥ द्वंद्वींजो-

निर्द्वंद्वठेला ॥ तोचिबोलिलानिजमुक्त ॥ २५ ॥ त्यागबोलिलासाधकासीं ॥ प्रपंचमिथ्या
सिद्धासीं ॥ तोसकळद्वंद्वसमरसीं ॥ अहर्निशींअलिप्त ॥ २६ ॥ जेवींघटींजळभरिलें ॥ ते
थेंघटाकाशबुडविलें ॥ जेजळींअसोनिनव्हेचिवोले ॥ तेवींआत्मत्वसंचलेंअलिप्त ॥
२७ ॥ जैसेंघटजळींआकाश ॥ दिसेजळेंसींसमरस ॥ परीभिजेचिनाआकाश ॥ तेवी
विश्वाभासप्रपंचीं ॥ २८ ॥ जोअलिप्तपापपुण्यासीं ॥ जोअलिप्तसुखदुःखासी ॥ जो
अलिप्तबोधबुद्धीसी ॥ तोमीचिदाकाशींचिदात्मा ॥ २९ ॥ बुद्धीबोधोनिअलिप्तता ॥ इं
द्रियेंभोगोनिअभोक्ता ॥ देहींअसोनिविदेहता ॥ तोमीतत्वतानिजात्मा ॥ ४३० ॥ तोमी
नित्योपलब्धीआत्मा ॥ हेबालत्वाचीबालप्रमा ॥ तेथेंव्योमत्वेंठावनाहींव्योमा ॥ तोमी
निजात्मागुरुवर्या ॥ ३१ ॥ येथेंसंकल्पकल्पितेनसीसांडे ॥ विकल्पाचेंमूळखंडें ॥ जी
वाचेंजीवत्वहीउडें ॥ अखंडनखंडेंपरब्रह्म ॥ ३२ ॥ जंवजंवज्ञानबोलेबालक ॥ तंव
तंवआचार्यासींहरिख ॥ युटारेंऐकावयादेख ॥ अधिकाधिकउल्हास ॥ ३३ ॥ तोचे-
लावावयालापणिका ॥ युक्तीस्फुरलीसेनयाबालका ॥ युटीलळावावयाश्लोका ॥
स्वयेंआशंकाउपपादी ॥ ३४ ॥ सूर्यप्रकाशीदृष्टीसी ॥ तोचिप्रकाशीबुद्धीसी ॥ सबं
धकायआत्मयासी ॥ जैतोचिबुद्धीसींप्रकाशकु ॥ ३५ ॥ दृष्टीसूर्याचेनिप्रकाशे ॥ त्या
सीबुद्धिकांपानप्रकाशे ॥ सूर्यजगाचाआत्माऐसे ॥ श्रुतिसोरसेंनिश्चितार्थु ॥ ३६ ॥ ॥
श्रुति ॥ ॥ सूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्च ॥ ॥ सूर्यचिआत्मासकळलोकां ॥ ऐशीश्रु

नियुक्तआशंका ॥ नेहीअर्थचियेंदेखा ॥ निरसेनेटकाश्लोकार्थसांगे ॥ ३७ ॥ ॥ श्लो
क ॥ ॥ विवस्वत्प्रभातंयथारूपमक्षंप्रगृह्णातिनाभातमेवंविवस्वान् ॥ यदाभासआ-
भासयत्यक्षमेकःसनित्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा ॥ १० ॥ ॥ टीका ॥ ॥ सूर्याचीजगा
मध्येंस्थिती ॥ त्यासीमुख्यआत्मानह्मणेश्रुती ॥ सूर्यासीज्याचेनप्रभादीप्ती ॥ तोच-
निश्चितीजगदात्मा ॥ ३८ ॥ सूर्यउदयअस्ताचाआवर्ती ॥ त्यासीआत्मानह्मणेश्रुती ॥
जोसूर्याचेगतीचीगती ॥ तोमीनिश्चितीजगदात्मा ॥ ३९ ॥ ॥ श्रुतिसंमतीची ॥ ॥
जोसूर्याचाप्रकाशिता ॥ तोचिजगदात्मातत्वता ॥ स्वयेंबोलेभगवद्गीता ॥ स्वमुखेंब-
क्ताश्रीकृष्ण ॥ ४४० ॥ सूर्यजगाचीप्रकाशीदृष्टी ॥ घटपटेसांकरीभेटी ॥ बुद्धीप्रका
शाचीगोष्टी ॥ रविनेजनिष्टींअसेना ॥ ४१ ॥ रविप्रभाबुद्धिधर्मी ॥ बुद्धिप्रकाशीअंत-
र्यामी ॥ तोचिआत्माज्ञानागमी ॥ बोलिलानिगमींयाज्ञवल्की ॥ ४२ ॥ सूर्यदृश्यातेंप्र
काशी ॥ आत्मादृश्यातेंनिरसी ॥ आत्मत्वसूर्यासी ॥ सब्दावेंसीघडेना ॥ ४३ ॥ रवि
गेलियाअस्तमानासी ॥ बुद्धिदेखेत्याचेअस्तासी ॥ बुद्धिप्रकाशत्वसूर्यासी ॥ कदा
काळेंसीघडेना ॥ ४४ ॥ प्रत्यक्षसूर्यासींराहुग्रासी ॥ आत्मत्वेंठावनाहींराहूसी ॥ बु
द्धिदेखेराहुग्रहणासी ॥ तोबुद्धिप्रकाशीरविकेवी ॥ ४५ ॥ एवंजोबुद्धीचाद्योनकु ॥
जोअर्काचाहीआदिअर्कु ॥ जोविश्वींविश्वप्रकाशकु ॥ तोचिनिष्टंकुपरमात्मा ॥ ४६
॥ जेवीसारवरआणिगोडी ॥ दोनावींगोडीचचोरवडी ॥ तेवींविश्वींविश्वात्मानिरव-

डी ॥ चित्सत्तारोकडीएकत्वेंनांदे ॥४७॥ तोमीनित्योपलब्धीआत्मा ॥ हामूर्खत्वाश्रित
बोलाचाप्रमा ॥ जोअतर्क्यआगमानिगमा ॥ तोमीपरमात्मापरब्रह्म ॥४८॥ जेथेंवेदां
चीबोबडीवळे ॥ सदृष्टांतवाचापळे ॥ जेकळणियाहीनकळे ॥ तोमीप्रांजळपरब्रह्म ॥
४९॥ सैंधवसिंधूचाथावो ॥ रिगुगेलियाघेवो ॥ तेंचिविरोनीजाहालेंवावो ॥ जळाभि
प्रावोकोणासांगे ॥ ४५० ॥ तेवींकळतेंकळणेंबिरे ॥ मीतूंपणसमूळनुरे ॥ प्रपंचपर-
ब्रह्मींमुरे ॥ तेंमीरवरेंनिजरूप ॥ ५१॥ बोधबालकाचाऐकिला ॥ तेणेंआचार्यच-
कितझाला ॥ हरुषाचापूरआला ॥ उल्हासलासवानंदें ॥५२॥ पुढेंहीत्याच्यागुह्य
गोष्टी ॥ ऐकावयाआवडीमोठी ॥ परमानंदेंपडेमिठी ॥ कथाकसवटीअनुपम्य ५३
॥ हाआचार्याचाआवांका ॥ कळोंसरलात्याबाळका ॥ पुढीललावावयालापणिक
॥ स्वयंआशंकाउपपादी ॥५४॥ स्वप्रकाशेंप्रकाशबहळ ॥ आत्मापूर्णत्वेंनिश्चळ ॥
तैंलोकलोकांतरफळ ॥ भोगार्थकेवळजातांदिसे ॥५५॥ पुण्येंभोगीउत्तमगती
॥ पापेंपावेअधोगती ॥ ऐशावेदींच्यावेदश्रुती ॥ वृथावेदोक्तीह्मणोनये ॥५६॥ ॥
श्रुति ॥ ॥ उपर्युपरिगच्छंतिसत्येनब्राह्मणोजनाः ॥ ॥ऐशीआशंकावेदविहिती ॥
तेंनिवारावयानिश्चिती ॥ पुढीलश्लोकाचीश्लोकोक्ती ॥ वेदशास्त्रार्थीअविरूढ ॥-
५७॥ ॥श्लोक॥ ॥यथासूर्यएकोप्यनेकश्चलासुस्थिरास्वप्यनण्वग्निभाव्य-
स्वरूपः ॥चलासुप्रभिन्नासुधीष्वेवमेकः सनित्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा ॥ ११ ॥

टीका ॥ ॥ आडविहिरींतळींथिल्लरीं ॥ कांनानापात्रजळांतरीं ॥ रविप्रतिबिंबेंनि
र्धारीं ॥ अनेकेपरीएकत्वें ॥ ५८ ॥ जळचांचल्यें भासेचंचळ ॥ जलनिश्चलेंअचं-
चल ॥ जळबिंबापूर्वीजेंनिश्चळ ॥ तेंचळाचळअतीत ॥ ५९ ॥ जळाप्रतीभासती
रविअनेक ॥ गगनींपाहातांअवघाएक ॥ जळींनरिघतांहीदेख ॥ असेअर्कए
कएकत्वें ॥ ४६० ॥ जळअनुलक्षीआपण ॥ रविप्रतिबिंबेसंपूर्ण ॥ अनण्वग्नि
भाव्यलक्षण ॥ यानांवजाणतत्वता ॥ ६१ ॥ रविजळींनाहींरिगाला ॥ जळरसें
नाहींमारवला ॥ जळींदिसतांहीबिंबला ॥ असेसंचलाअलिप्तत्वें ॥ ६२ ॥ प्रतिशरी
रींप्रतिबिंबत ॥ तेंप्रत्यक्चैतन्यह्मणत ॥ त्यातेंपापपुण्यकर्मसमस्त ॥ मूरखक-
ल्पितकल्पना ॥ ६३ ॥ सूर्यथिल्लरींनाहींरिगाला ॥ तरीतेथेंदिसेप्रतिबिंबला ॥
तेवींआत्मानाहींदेहींजन्मला ॥ दिसेउपजलाचैतन्यत्वें ॥ ६४ ॥ थिल्लरींकालवि
ल्याशेण ॥ बिंबप्रतिबिंबनमारवेजाण ॥ तेवीदेहाचेंपापाचरण ॥ अलिप्तपूर्ण-
जीवशिवत्वें ॥ ६५ ॥ कस्तूरीमर्दिल्याथिल्लरी ॥ बिंबप्रतिबिंबसुवासनधरी ॥ ते-
वींपुण्यापापाचीथोरी ॥ जीवशिवावरीचालेना ॥ ६६ ॥ पापपुण्यभोगकथा ॥ के
वळभोगीदेहअहंता ॥ हेजीवशिवाचेमाथां ॥ कदांकल्पांतींस्पर्शेना ॥ ६७ ॥ मी
देहमीपापकर्ता ॥ हेकल्पनाभोगीनिरयावस्था ॥ मीपुण्यशीळअतिधर्मता ॥ हे
पुण्यावस्थास्वर्गभोगी ॥ ६८ ॥ आत्मासर्वत्रअवघाएक ॥ तेथेंकेंचास्वर्गनरक ॥

निजकल्पनाकल्पोनीदेख ॥ मिथ्यासरवदुःखसत्यत्वेंसोशी ॥६९॥ आत्मापापेंपा
वेअधोगती ॥ कांपुण्येंपावेउत्तमप्राप्ती ॥ हेमूर्खाचीमूर्खवदंती ॥ जेकर्मभ्रांतींअ
तिभ्रांत ॥४७०॥ नामेंनरकींउद्धरती ॥ तोआत्मापावेअधोगती ॥ हेभ्रांतीचीअति
भ्रांती ॥ निज भ्रमेंजातीअधःपाता ॥७१॥ पापभ्रमेंअधोगती ॥ पुण्यभ्रमेंस्वर्गी
प्राप्ती ॥ देहभ्रमेंबद्धह्मणती ॥ मुक्तह्मणतीतोअतिभ्रमु ॥७२॥ आकाशसर्वकर्मीं-
व्याप्त ॥ परीपापपुण्येंनसेलिप्त ॥ आत्माआकाशासीअलिप्त ॥ तोहीकर्मग्रस्तकर्मी
टींकेला ॥७३॥ याघरींचेंआकाश ॥ त्याघरानेऊंसावकाश ॥ तेवींगत्यंतरआत्म्या-
स ॥ मूर्खमानसकल्पना ॥७४॥ कल्पांतींच्याउदकासी ॥ ठावनाहींप्रवाहासीं ॥ ते-
विंआत्मापरिपूर्णपूर्णतेसी ॥ गत्यंतरत्यासीअसेना ॥ ७५॥ एवंमिथ्यागमनागमन
॥ मिथ्याकर्मधर्माचरण ॥ मिथ्याजीवशिवपण ॥ तेंमीपरिपूर्णपरब्रह्म ॥ ७६॥ माझेंप
हातांमीपण ॥ मीतूंपणायेमरण ॥ गुरूचेंगुरुत्वउडेजाण ॥ शिष्यपरिपूर्णपरब्रह्म-
होय ॥ ७७॥ ऐसेंजेंपरमपरिपूर्ण ॥ तोमीआचार्यीजाण ॥ ऐकोनबालकाचेंवचन ॥ शं-
करपूर्णसरवाचाझाला ॥ ७८ ॥ त्याबालकाचेनिअनुभवें ॥ शंकरसरवावेजिवेभावें
॥ परमआवडीचाटूंधांवे ॥ जेतोदेहअवयवेंअतिगोड ॥ ७९॥ तेगोडीचाटितांकौतु
कें ॥ अमृतहीजाहालेंफिकें ॥ त्यापरीतेणेंबाळकें ॥ शंकरअतिसरवेंसरवावला
॥४८०॥ त्याबालकाचीयुक्तकथा ॥ स्वयेंऐकावीसर्वथा ॥ धणीनसुरेतत्वता ॥ अ-

धिकअवस्थादुणावे ॥८१॥ हेंजाणोनित्याबालकें ॥ कथाआदरिलीहरिरवें॥पी
यूषपेंजेसीजिंके ॥ तैसेश्लोकश्लोकेंउपपादी ॥८२॥ आत्मा अनादिसदोदित॥स्व
प्रकाशेंनित्यमुक्त ॥ अद्वयत्वेंगुणातीत ॥ हानिश्चितार्थनेमिला ॥८३॥ ॥ लापणि
का ॥ ॥ शुकमुक्तोवामदेवोवा ॥ ॥ शुकवामदेवादिमहंत ॥ त्यांतेह्मणतोनित्य-
मुक्त ॥ येरलोकबद्धह्मणत ॥ हाश्रुतिशास्त्रार्थव्यर्थकैसा ॥८४॥ येचअर्थीतोबा
लक ॥ बद्धमुक्तीचाविवेक ॥ विभागावयाअतिनेटक ॥ तद्र्थींश्लोकउपपादी ॥८५
॥ श्लोक ॥ ॥ घनछन्नदृष्टिर्घनछन्नमर्कंयथानिष्प्रभंमन्यतेचातिमूढः॥ तथाब
द्धवद्भातियोमूढदृष्टेः सनित्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा ॥१२॥ ॥टीका ॥ ॥दृष्टी
आडअभ्राळआलें ॥ तेणेंनयनजनांचेआच्छादिलें ॥ जनेंविपरीतभाविलें ॥ ह्म
णतीआच्छादिलेंरविबिंब ॥८६॥ आजिचासूर्यप्रभाहीन ॥ सामर्थ्यनाहींअतिदी
न ॥ सदीनतोह्मणतीदुर्दिन ॥ हेभावनापूर्णजनांची ॥८७॥ शेरवींअभ्राआणि
अर्कासी ॥ भेटीनाहींकदाकल्पांतेसी ॥ अर्कअभ्रातेंप्रकाशी ॥ त्यातेंअभ्रग्रा-
सीहेंकेवीं घडे ॥८८॥ बारायोजनेंउंचआभाळ ॥ आणिलक्षयोजनेंरविमंडळ
॥ त्यासूर्याअभ्रग्रासील ॥ सत्यत्वहाबोलकेवींघडे ॥८९॥ तेवींआत्मानित्यत्वेंवि
देही ॥ कल्पनानांदेदेहाचेठायीं ॥ तेकल्पनेनेंआत्माकांहीं ॥ देखिलानाहींसत्यत्वें
॥४९०॥ आत्मासांगतांमागेंपुढें ॥ कोंदलाआहेचहूंकडे ॥ पाहातांकल्पनेसींकांहीं-

नातुडे ॥ भांबावलेवेडेकल्पकुहोऊनी ॥९१॥ आत्माआहेहेप्रतीतनाहीं ॥ नाहींह्मणा
तांनांदेविदेही ॥ आहेनाहींहेंनकळेकांहीं ॥ पडलेसंदेहींकल्पनिक ॥९२॥ त्यासंदेहाचे
पोटीं ॥ बद्धमुक्ततेच्यागोष्टी ॥ सदाकरितांकपाळपिटी ॥ वृथाचावटीतेऐका ॥९३॥
धोत्रारवाऊनजोभुले ॥ शकुनमानितीत्याचेनिबोलें ॥ तेवींज्ञानगर्वेंजेगर्वाथिले ॥
तेमुक्तमानिलेसत्यत्वें ॥९४॥ आह्मींउपदेशूंनिजात्माशुद्ध ॥ पैलाचाउपदेशअ
बद्ध ॥ ऐसाशिष्यासीकरितीबोध ॥ तेमुक्तशुद्धमानिती ॥९५॥ ज्ञाननांदेआमु
चाटायीं ॥ हामार्गजगींकोठेंचिनाहीं ॥ ऐसेउपदेशितीजेकांहीं ॥ तेमुक्तयाहींमा
निती ॥९६॥ मीचएकज्ञानासृष्टीं ॥ आमुचाटायींमुक्तदृष्टी ॥ आणिकांचीवृथा
फेटी ॥ आणिकांच्यागोष्टीत्यामिथ्या ॥९७॥ जेथेंभेदाचेअतिकुतर्क ॥ मिरविती-
सोंवळेंस्वयंपाक ॥ तेमुक्तमानितीलोक ॥ बापकौतुककल्पनेचे ॥९८॥ स्वयेंत्यागि
तीस्वकर्म ॥ यथेष्टकरितीअकर्म ॥ त्यातेंह्मणतीमहानिष्कर्म ॥ मुक्तपरममानि-
ती ॥९९॥ इंद्रियींनांदेनिजज्ञान ॥ त्यातेंजेह्मणतीअज्ञान ॥ तेतेमानितीसज्ञान
॥ मुक्ताभिमानवाचाळता ॥५००॥ एवंज्ञानगर्वानुक्रमें ॥ मुक्ततेचेनिअनुक्रमें ॥ ब
हुतगिळिलेमोहभ्रमें ॥ पुनःसृष्टिनेमेंकरूंशकते ॥१॥ जाज्वल्यऋषीचीतपरव्याती
॥ देहींव्याघ्रसर्पपक्षीविती ॥ तेहीज्ञानगर्वाहातीं ॥ निजात्मप्राप्तीदुरावले ॥२॥ ज
नकाच्याब्रह्मसत्राप्रती ॥ याज्ञवल्क्यादिनेणोंकिती ॥ ऋषेश्वरवादकरिती ॥ ज्ञा-

नगर्वोक्तिप्रतिपादे ॥३॥ माझेंज्ञानअतिशयमोठें ॥ तुझेंज्ञानकेवळखोटें ॥ जेणेंज्ञा
नगर्वेंहटेनटे ॥ केलेमोठमोठेतपस्वी ॥४॥ यापरीमुक्तीसाठीं ॥ नानायुक्तीचियाचावटी
॥ वृथाकरिनीकपाळपिटी ॥ मुक्तीशेवटींदुर्लभ ॥५॥ अभ्रनरिघेसूर्याचिठायीं ॥ तेवीं-
आत्मत्वींबद्धतानाहीं ॥ नसतीवाटेमूर्खांचाठायीं ॥ स्वकल्पनापाहींअतिबद्ध ॥६॥ स्व
कल्पनेनेंअतिबद्धता ॥ तेथेंअकल्पनिकअतिमुक्तता ॥ निजात्मस्थितिपाहूंजातां ॥ब
द्धतामुक्तताअसेना ॥७॥ अभ्रसूर्यातेंजेंगिळी ॥ तेरात्रीचअसावीकाळी ॥ दिवस
उगवलाभूतळीं ॥ हेंकेवीसकळींजाणिजे ॥८॥ तेवीमायाआत्मयाकरीबद्ध ॥ तेंप-
डावेंजगदांध ॥ जाणेजगत्रयप्रकाशप्रसिद्ध ॥ तेंआत्मत्वसिद्धनमानिती ॥९॥ जें-
आत्मयातेंगिळीअज्ञान ॥ तेंमीअज्ञानह्मणेकवण ॥ अज्ञानद्रष्टाजोआपण ॥ तो-
होऊनअज्ञानबद्धतामानी ॥१०॥ जगभासेजेंसकळ ॥ तोजगदात्मानिश्चळ ॥ ऐ
साजयाचानिश्चयोप्रबळ ॥ मुक्तकेवळतोएक ॥११॥ मीदेहोनह्मेनिश्चिते ॥ अना
त्मानह्मणेकोणातें ॥ विश्वमीचिपरमार्थें ॥ मुक्तीतयातेंवोळंगती ॥५१२॥ ज्या-
चीनिःशेषआशातुटली ॥ त्याचीचअविद्यानिवटली ॥ त्यासीचशांतिनिःशेषजाह
ली ॥ तेस्थितिवंदिलीसदाशिवें ॥१३॥ ज्यानानाठवेंजन्मलेंपण ॥ देहत्वेंदेहनभेटे
जाण ॥ जोस्वप्नींहीनदेखेनिजमरण ॥ हेस्थितिसंपूर्णहरिहरांवंद्य ॥१४॥ काम
क्रोधलोभचाली ॥ ज्याचेनिअंगेंहारपली ॥ ज्याचेनिभुलीसीपडेभुली ॥ तेस्थि

तिवंदिलीश्रीरामें ॥ १५ ॥ जोस्वदेहदेखेब्रह्मभूत ॥ प्रपंचदेखेपरमार्थ ॥ जोविष
यसेवनींसमाधिस्थ ॥ जोस्वयेंअतीतबद्धमोक्षासी ॥ १६ ॥ तेथेंबद्धतेसीनबद्ध
ता ॥ नाहींमुक्ततेसीमुक्तता ॥ बद्धमोक्षाचावेदवक्ता ॥ तोहीतत्वताअसेना ॥ १७
॥ वेदतितुकाशब्दसंमत ॥ शब्दींवेदार्थगुप्त ॥ तोअर्थशब्दातेंनिषेधित ॥ वेदश्रु
ति ॥ नानुध्यायेत्बहून्शब्दान्वाचोविग्लापनंहितत् ॥ १८ ॥ एवंवेदींचेशब्दज्ञा
न ॥ वेदनिषेधीआपण ॥ शब्दातीतब्रह्मपूर्ण ॥ तेंशब्दासिजाणजाणवेना ॥ १९
॥ शब्देंनोहेवस्तुप्राप्ती ॥ हेंचिएकादशींउद्धवाप्रती ॥ स्वमुखेंबोलिलेश्रीपती ॥
तेश्लोकोक्तीअवधारा ॥ ५२० ॥ ॥ श्लोकएकादशस्कंधींचा ॥ ॥ नैतन्मनोवि
शतिवागुतचक्षुरात्माप्राणेंद्रियाणिचयथानलमर्चिषस्वाः ॥ शब्दोपिबोधकनि
षेधतयात्ममूलमर्थोक्तिमाहयदृतेननिषेधसिद्धिः ॥ ४ ॥ ॥ टीका ॥ जेथेंशब्द-
निमेसंपूर्ण ॥ तेचिब्रह्मप्राप्तीपूर्ण ॥ शब्दासीअसतांशब्दपण ॥ तेंज्ञानचिअज्ञा
नवेदार्थबोले ॥ २१ ॥ त्यावेदार्थाचीवाचालता ॥ मिथ्याप्रतिपादीबद्धमुक्तता ॥
तेचिअर्थीश्रीकृष्णवक्ता ॥ श्रीभागवतामाझारी ॥ २२ ॥ ॥ श्लोकएकादश-
स्कंधींचा ॥ ॥ बद्धोमुक्तइतिव्याताागुणतोमेनवस्तुतः ॥ गुणस्यमायामूल
त्वान्नमेमोक्षो नबंधनं ॥ १७ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ जोसारवरसेऊंमागता ॥ त्या
सीसारवरेचेंनांवलिहूंनदेतां ॥ तेतंवनांवनयेस्वातां ॥ मामधुरतातेथेंकेंची ॥

२३॥ नेवींशब्दाचीअतियोग्यता ॥ असतांअनुभवनयेहातां ॥ तेचिवस्तूचाअ-
नुभवहोतां ॥ नांवरूपताअतिमिथ्या ॥२४॥ मिथ्याबद्धआणिमुक्ती ॥ हेवेदां-
चीपरमार्थयुक्ती ॥ जेवेदार्थीपरमयुक्ती ॥ तेपावतीहागुत्यार्थ ॥२५॥ मुक्ती-
चेंनिजजिव्हार ॥ गुत्याचेंगुत्यभाडार ॥ परमार्थाचेसोलींवसार ॥ तेंमीं-
साच्यारगुरुवर्या ॥२६॥ तोमीनित्योपलब्धीआत्मा ॥ हेंहीबोलणेंधोंगडीप्रेमा
॥ जेथेंविश्रांतीयेविश्रामा ॥ तोमीपरमात्माप्रत्यक्ष ॥२७॥ जैथेंनिद्रेसींआलेंम
रण ॥ स्वप्ननिमालेंआपण ॥ सुषुप्तीसोलोनियांजाण ॥ काढिलेंसंपूर्णसुरवसा
र ॥२८॥ तेणेंसुरवेंपाहतांदेहीं ॥ देहींदेहहोयविदेही ॥ जीवचीपरब्रह्मपाहीं ॥ठा
यींचेठायींठसावे ॥२९॥ ऐकोनिबालकाचीवाणी ॥ आचार्यविस्मितमनीं ॥ बा
ळपणींपूर्णज्ञानी ॥ पुढारींहीश्रवणींश्रद्धाअधिक ॥५३०॥ ऐसेंजाणोनियांदे
रवा ॥ स्वयेंउपपादीआशंका ॥ पुढीलश्लोकाचीलापणिका ॥ अपूर्वनेटकाअ-
न्वयोलावी ॥३१॥ बद्धमोक्षातीतआत्माएक ॥ तोव्यापकींअव्यापक ॥ यादोहीं-
चानिश्चयोदेरव ॥ साधितांअटकसज्ञाना ॥३२॥ आत्म्यासींअव्यापकपण ॥बो
लताझालापरिछिन्न ॥ तेव्हांभंगलेंआत्मपण ॥ एकदेशीअपूर्णतोजाहाला ॥
३३॥ आत्माव्यापकह्मणतां ॥ तैजाहालीसर्वसंगता ॥ तेणेंमांडिलीनिःसंगता
॥ आत्मत्वतत्वताघडेकैसें ॥३४॥ आत्म्याचेंव्यापकपण ॥ निःसंगत्वेंनिर्लेपपूर्ण

येचविषयींचेंनिरूपण ॥ श्लोकार्थेंआपणपूर्णस्थापी ॥ ३५ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ समस्तेषुवस्तुष्वनुस्यूतमेकंसमस्तानिवस्तूनियन्नस्पृशंति ॥ वियद्वत्सदाशुद्ध-मेकस्वरूपंसनित्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा ॥ १३ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ पाहेपांआ काशजैसेंयेथ ॥ सर्वपदार्थींसदाव्याप्त ॥ व्याप्तहोत्सातेंअलिप्त ॥ निर्मळनि-त्यस्वभावें ॥ ३६ ॥ तेंमारिवतांनमारवेकाजळें ॥ जाळितांनजळेअग्निज्वाळें ॥ भिजवितांनभिजेजळें ॥ निजनिर्मळस्वभावें ॥ ३७ ॥ यापरीआकाशअलिप्त ॥ आत्माआकाशासीहीव्यतिरिक्त ॥ तोचिमनबुद्ध्यादिकांव्याप्त ॥ इंद्रियेंसमस्तस्व येंचाळी ॥ ३८ ॥ आकाशनमारवेकाजळें ॥ आत्मानमारवेमोहमेळे ॥ आकाशान-जळेअग्निज्वाळें ॥ आत्माक्रोधानळेंसंतापेना ॥ ३९ ॥ नभनभिजेपाउसें ॥ आ त्मानभारवेविषयरसे ॥ नभशून्यत्वेंव्यापकअसे ॥ आत्माचिदांशेंव्यापकपूर्ण ॥ ५४० ॥ आकाशासींविषयभोग ॥ भोगशून्यत्वेंअलिप्तअंग ॥ आत्माभोगभो गीसांग ॥ भोगितांहीचांगअभोक्तातो ॥ ४१ ॥ नानानक्षत्रेंलेऊनिमाथां ॥ आ काशमिरवेअसंगता ॥ आत्मास्वयेंअलिप्तता ॥ प्रपंचतत्वताप्रकाशी ॥ ४२ ॥ त्रैलोक्यआकाशाचेपोटीं ॥ आत्म्यामाजींब्रह्मांडेंकोटी ॥ आकाशाचीअभावभो टी ॥ स्वानंदपुष्टीआत्मत्व ॥ ४३ ॥ आकाशपंचभूतांमधीं ॥ आत्माभूतभौतिकां अवधी ॥ आकाशासींप्रळयसिद्धी ॥ आत्मात्रिशुद्धीलयातीत ॥ ४४ ॥ नभींनि-

बिडअसेधुई ॥ तेवीमायाआत्म्याचेठायीं ॥ आकाशासींलक्षणनाहीं ॥ लक्षाल
क्षपाहींपरमात्मा ॥ ४५॥ लौकिकदृष्टींपाहतांपाहीं ॥ आत्माअनश्रुतसर्वदेहीं
॥ तोपरमार्थेंठेवितीठायीं ॥ आत्म्यावेगळानाहींपदार्थ ॥ ४६ ॥ आत्म्यावेगळें-
व्याप्यअसे ॥ याआत्म्यातेंव्यापूनअसे ॥ हेशाब्दीकबोलतीगावेषें ॥ अतिगर्व
पिसेंज्ञानवादाचें ॥ ४७ ॥ तंतुकोटीपटान्वयीं ॥ अनस्युतह्मणतीपाहीं ॥ तोपर
मार्थेंलक्षितांठायीं ॥ पटभिन्ननाहींतंतुत्वासी ॥ ४८ ॥ आत्मासर्वपदार्थींव्याप्त
॥ हापूर्वदृष्टीचावृत्तांत ॥ दृढलक्षितांपरमार्थ ॥ व्याप्यव्यापकार्थअसेना ॥ ४९
॥ आत्माआत्मत्वेंअवघाएक ॥ तेथेंकेचेंव्याप्यव्यापक ॥ बुद्धिभेदेंमानितीलो
क ॥ एकींअनेककल्पना ॥ ५५० ॥ आत्मासर्वपदार्थींव्याप्त ॥ हाजीवदृष्टीचा-
वृत्तांत ॥ परमपाहतांपरमार्थ ॥ आत्मापदार्थस्पर्शेना ॥ ५१ ॥ जेवींचित्रींच्या-
नानाव्यक्ती ॥ देखणादेखेनिरिवळभिंती ॥ तेवीज्ञाताब्रह्मत्रिजगती ॥ भ्रां
तमतींविचित्राकारी ॥ ५२ ॥ जेवींघृतानाचियाकणिका ॥ घृतेसीनव्हतीआणिका
॥ तेवीभूतभौतिकेंदेखा ॥ स्वदेहेसींएकाआत्मत्वींहोती ॥ ५३ ॥ आत्म्यानेंदृ-
श्यनाहींदेखिलें ॥ आत्म्यानेंदृश्यनाहींऐकिलें ॥ आत्म्यानेंदृश्यनाहींस्पर्शिलें
॥ हेंअसेबोलिलेंउपनिषदभागीं ॥ ५४ ॥ ॥ श्रुतिबृहदारण्यीची ॥ ॥ जगत्
सर्वंआत्मैवाभूतत्केनकिंपश्येत्केन कर्मभिर्वदेत् ॥ ॥ टीका ॥ ॥ आत्मास-

मरसेंसरवें ॥ कोणकोणातेंतेथेंदेखें ॥ कोणकोणातेंतेथेंऐके ॥ विषयविशेखें-
अभावो ॥ ५५ ॥ जेवींदोरेंसर्पनाहींदेखिला ॥ दोरेंसर्पनाहींऐकिला ॥ दोरेंस-
र्पनाहींस्पर्शिला ॥ अभावलाभ्रमभुजंगु ॥ ५६ ॥ तेवींस्वतःसिद्धअसेब्रह्म ॥
तेंब्रह्मींजगनांदेविभ्रम ॥ त्याभ्रमासींजोडलेंकर्म ॥ अतिदुर्गमसरनरां ॥५७
॥ एवंभ्रमरूपजगजाण ॥ त्याजगामाजीलज्ञानअज्ञान ॥ तेंआत्म्यासींनोहे
बंधन ॥ आत्माचिद्घनउभयातीत ॥ ५८ ॥ तेंज्ञानाज्ञानातीतनिर्मळ ॥ जेंद्वैताद्वै-
तातीतसोज्वळ ॥ तेंजीवशिवातीतकेवळ ॥ तेंमीप्रांजळपरब्रह्म ॥ ५९ ॥ ऐको-
निआचार्यशिरोमणी ॥ येथींचियानिरूपणीं ॥ ठावनुरेचिमीतूंपणीं ॥ गुरुशि-
ष्यदोनीपरब्रह्महोती ॥ ५६० ॥ ऐकोनिबालकाचीवदंती ॥ आचार्यासींसरव-
प्राप्ती ॥ एकलानसमायत्रिजगती ॥ येवढीसरवप्राप्तीअनावर्यजाहाली ॥ ६१
॥ त्यासरवाचेनिलवलाहे ॥ बालकातेंचाटूंपाहे ॥ व्यालीधेनुबापुडीकाय ॥ त्या
स्नेहाचीसोयकूर्मीहीनेणे ॥ ६२ ॥ चंद्रामृतनिवबितेंहोय ॥ तेयेविश्रांतीचीनेणेंसो
य ॥ माताजेनवमासवाहे ॥ तेहीयेणेंस्नेहेंसरवावोतेणें ॥ ६३ ॥ चंद्रामृतनिव
विताहे ॥ सबात्यतापनेणेंनजाये ॥ सद्गुरुअवलोकनेंपाहे ॥ सबात्यहोयसर
वस्वरूप ॥ ६४ ॥ शिष्यासीलाधेबोधसधरू ॥ तेणेंउल्हासेसद्गुरु ॥ होयसरवा
चामहामेरु ॥ आनंदेंनिर्भरुशिष्यावबोधें ॥ ६५ ॥ माताबालकाचापुरवीलळा

॥ त्याहूनिगुरूसीकळवळा ॥ शिष्यजीवाहूनिआगळा ॥ मानीस्वलीलाजीवा
त्मता ॥ ६६ ॥ मातापुत्रतेचेस्फुरवपावे ॥ सद्गुरुपरमानंदेंस्फुरवावे ॥ शिष्याचिया
निजानुभवें ॥ गुरूसीथोरावेस्फुरवानुकोटी ॥ ६७ ॥ ऐसास्फुरवावलाश्रीशंकरु ॥ ऐ
सेंजाणोनितेलेंकरूं ॥ कथासमाप्तप्रकारू ॥ उपसंहारुउपपादी ॥ ६८ ॥ परमा
र्थअनादित्रिशुद्धी ॥ प्रपंचप्रवाहरूपअनादी ॥ दोहींअभेदअर्थसिद्धी ॥ ते
चिप्रतिपादीग्रंथावसानीं ॥ ६९ ॥ प्रपंचपरमार्थसमाधान ॥ अभेदकरितोअनि
सज्ञान ॥ तोचिदांशसांगपरिपूर्ण ॥ तेपूर्णताआपणग्रंथार्थीदावी ॥ ५७० ॥ प्रपंच
रवाणोनिसांडावा ॥ मगपरमार्थमांडावा ॥ हासंदेहनलगेधरावा ॥ प्रपंचीं
अवघापरमार्थहोय ॥ ७१ ॥ प्रपंचकरितांप्रपंचोक्ती ॥ अखंडस्फुरेब्रह्मस्फू
र्ती ॥ तेपूर्णत्वाचीपूर्णस्थिती ॥ स्वयेंग्रथार्थीविशददावी ॥ ७२ ॥ परमार्था
चीअखंडस्थिती ॥ तेथेंचिप्रपंचाचीवस्ती ॥ दोहींचीविशदप्रचीती ॥ स्वयेंग्रं
थार्थीविशददावी ॥ ७३ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ उपाधौयथाभेदतासन्मणीनांन-
थाभेदताबुद्धिभेदेषुतेपि ॥ यथाचंद्रिकाणांजलेचंचलत्वंतथाचंचलत्वंतवापी
हविष्णो ॥ १४ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ प्रपंचतोउपाधीकृत ॥ उपाधिकत्वेंमिथ्याभूत
॥ ब्रह्मपूर्णत्वेंनित्यसत्य ॥ स्फटिकदृष्टांततदर्थदावी ॥ ७४ ॥ स्फटिककाजळींदि
सेकाळा ॥ आरक्तींआरक्तकिळा ॥ नीळवर्णींभासेनिळा ॥ तरीतोवेगळाअति

शुद्ध ॥ ७५ ॥ आत्मारजोगुणेंराजस ॥ तमोगुणींदिसेतामस ॥ सात्विकीभासेसत्वां
श ॥ परीत्यागुणदोषस्पर्शलानाहीं ॥ ७६ ॥ सत्वरजतमादिगुण ॥ हेंवृत्तिभेदा
चेंलक्षण ॥ आत्माआत्मत्वेंपरिपूर्ण ॥ गुणागुणतेथेंकैचें ॥ ७७ ॥ भिंतीभिंतिपणें-
अखंडअसे ॥ चित्रउपाधिकल्पनावसे ॥ आत्माआत्मत्वींपरिपूर्णअसे ॥ भेदभा
सेतोउपाधिक ॥ ७८ ॥ गंगावनचवरावरी ॥ स्फटिकठेविलियावरी ॥ तोफुटीरिगेला
दिसेबाहेरी ॥ पाहातांनिर्धारभेटीअभेद ॥ ७९ ॥ भेदतोउपाधिसंबंधु ॥ आत्मा
भेदींनिजअभेदु ॥ ऐसाजयासींनिश्चयेंबोधु ॥ परमसाधुतोसिद्धत्वें ॥ ५८० ॥ जे
वींएकजातीलोहशूरवळा ॥ तिसीस्वभावेंनित्यरवळरवळा ॥ तेवींआकारविकार-
प्रबळा ॥ असतांरवळरवळाशमेना ॥ ८१ ॥ पहारआणिसांरवळ ॥ दोहींचीएक
जातीकेवळ ॥ पहारेपाशींनाहींरवळरवळ ॥ सदांरवळरवळकडोविकडी ॥ ८२ ॥ तै
शीउपाधिविकारता ॥ असतांनयेनिजशांतता ॥ आत्माउपाधिनिरुपाधिकता ॥
त्यासींविषमताअसेना ॥ ८३ ॥ बिंबप्रतिबिंबनिश्चळ ॥ मध्येंकांपेथिल्लरजळ ॥ ते
णेंचंद्रमाकेवळ ॥ कांपेचळचळमानितीमूर्ख ॥ ८४ ॥ आत्मानित्यत्वेंनिजनिश्चळ ॥
उपाधिप्रवाहेंअतिचपळ ॥ तेणेंआत्माचिचंचळ ॥ लोकसकळमानिती ॥ ८५ ॥ ज्या
चेआंगींफोवंडीभरे ॥ तोह्मणेसपर्वतधराफिरे ॥ तेवींगमनागमनपामरें ॥ संक
ल्पसंस्कारेंआत्म्यासीह्मणती ॥ ८६ ॥ सवेगवेगेंआभाळचाले ॥ बाळेंह्मणतीआभाळ

पळे ॥ तेवींनिजदेहनिर्वाणमेळे ॥ आत्माचिअबळेंगेलाह्मणती ॥८७॥ दैवेंजळघट
फुटला ॥ तेंकायघटचंद्रनिमाला ॥ तेवीदेहासींनाशझाला ॥ ह्मणतीनासलानिजा
त्मा ॥८८॥ रज्जुसर्पपळोनिगेला ॥ नातोजीतचिधरिला ॥ तैसाआत्माबद्धमुक्तझा
ला ॥ सत्यत्वयाबोलामानितीमूर्ख ॥८९॥ मृगजळींवाडेकोडें ॥ ससैन्यराजाछत्रेंसीं
बुडें ॥ तोनमरतनिघालाकडे ॥ तेंभाग्यपुढेंमानितीमूर्ख ॥५९०॥ तेवीबद्धतामुळींना
हीं ॥ तेंमुक्ततांकेंचीकायी ॥ तेहीभ्रांताचेठायीं ॥ उल्हासेपाहींमीमुक्त ह्मणोनी॥
९१॥ काळाबुटासधरकाठा ॥ हाऊंसजातीचाताठा ॥ परीरसस्वादियाचेष्टा ॥ त्रि-
विधवांटानवचती ॥९२॥ तेवींदृश्यद्रष्टादर्शन ॥ ध्येयध्यातआणिध्यान ॥ ज्ञेय-
ज्ञाताआणिज्ञान ॥ आत्मत्वींजाणअसेना ॥९३॥ आत्माह्मणतीसच्चिदानंदु ॥ह्म
हीअविद्येकसंबंधु ॥ त्यासंबंधाचासूक्ष्मभेदु ॥ सांगेनविशदुतोऐका ॥९४॥ क-
रितांनश्वराचीनिवृत्ती ॥ नासेनातेसंतह्मणती ॥ जडाचीत्यागितांस्तब्धस्थिती ॥
जाणत्यातेंश्रुतिचिद्रूपह्मणे ॥९५॥ निरसतांदुःखबाधु ॥ स्फुरवस्वरूपनांवआनंदु
॥ हाअंतव्यवृत्तीचाबोधु ॥ वेदानुवादुतन्निष्ठ ॥९६॥ वस्तुअसदनानव्हेसद ॥ अचिद
नानव्हेचिद ॥ आनंदनानिरानंद ॥ परमानंदस्वरूप ॥९७॥ गोडमृदुआणिअतिशु
क्र ॥ त्रिविधनांवेंएकसाकर ॥ तेवीसच्चिदानंदसाच्यार ॥ वस्तुएकाकारएकत्वें ॥९८॥
येथेंनामाचीबोळवण ॥ सर्वेंचिरूपाचीउजवण ॥ स्फुटेकर्मचेंकर्मबंधन ॥ समूळ-

साधनउडेयेणें ॥९९॥ येणेंवोसपडेप्रपंचु ॥ जीवभावाचानिर्वेंचु ॥ देहसंचापडेवि
संचु ॥ निमालाविंचुविषयवेदनेचा ॥६०॥ येणें जीवाचेंजीवत्वउडे ॥ शिवाचेंशिवत्व
बुडे ॥ इंद्रियांचापांगमोडे ॥ निद्रेचेंबिरडेंसमूळतुटे ॥१॥ येथेंईश्वराचालिंगभंगु ॥
वासनेचातुटेसंगु ॥ पंचभूतांचाविरंगेरंगु ॥ फिटेपांगुकाळभयाचा ॥२॥ येथींचाअ
लोटितांअर्थु ॥ आपोआपविरेहेतु ॥ दृष्टांतासझालाअंतु ॥ आलापेंभ्रांतुविधिवा
देंवेदा ॥३॥ अवकळानियालीघेऊनकळा ॥ समाधिव्युत्थानानिमटिलागळा ॥ द
शेअवदशेचासोहळा ॥ उपवमलावेभवेंसी ॥४॥ भगवंतींहारपेभगवंतता ॥ प्रण-
वाचाबुडालामाथा ॥ ब्रह्मसायुज्यतेचीकथा ॥ तेहीतत्वतानिमाली ॥५॥ प्रमाणझा
लेंअप्रमाण ॥ कारणझालेंअकारण ॥ संसारेंवाहिलीआण ॥ सत्यत्वजाणमजना
हीं ॥६॥ जैशीजळाचीजळगार ॥ क्षणएकभासेसाचोकार ॥ सर्वेंचिविरोनीहोयनीर ॥ ते
वीसंसारक्षणाभिभास ॥७॥ संसाराचेंसुरव्यविंदान ॥ दृश्यद्रष्टाआणिदर्शन ॥ देहा-
सींयेतांमिथ्यापण ॥ त्रिविधलक्षणअसेना ॥८॥ जेथेंदेहाचेंमृषाभान ॥ तेंचिसंसारा
चेंनाहींपण ॥ जेथेंदृश्यद्रष्टादर्शन ॥ असतांचिजाणअतिमिथ्या ॥९॥ जेथेंमीदृश्य
तेथेंतूंद्रष्टा ॥ तूंदृश्यद्रष्टत्वमाझावांटा ॥ तेथेंकोणदृश्यकोणद्रष्टा ॥ उभयनिष्ठाअसे
ना ॥६१०॥ ज्यासीदृश्यऐसेंह्मणणें ॥ तेचउठीद्रष्टेपणें ॥ तेव्हांदृश्यद्रष्टायांचेजिणें
॥ सत्यपणेंअसेना ॥११॥ दृश्यद्रष्टायांच्याखटपटा ॥ यादेहबुद्धीचियाचेष्टा ॥ पा

हातांनिजात्मनिष्ठा ॥ दृश्यद्रष्टाअसेना ॥१२॥ मनतेंचिदेहपाहीं ॥ मनोकल्पितदेवदेहीं ॥
यथानुभवसांगेननोही ॥ सहजान्वयींविलास ॥१३॥ पाहेपांसुपुसीचाठायीं ॥ मनमन
पणेंनाहीं ॥ तेथेंदृश्यद्रष्टादिककांहीं ॥ संसारनाहींदुःखेंसी ॥१४॥ जेव्हांमनमनपणें-
उठीं ॥ तेव्हांसंसाराचीदाटोदाटी ॥ कर्माकर्मसुखदुःखत्रिपुटी ॥ मनाच्यापोटींसंसार
॥१५॥ मनाच्यापोटींजन्ममरण ॥ मनाचेपोटींकर्माचरण ॥ मनाचेंपोटींसुखदुःखजा
ण ॥ मनतेंपूर्णसंसार ॥१६॥ त्यामनाचेंलक्षण ॥ दृश्यद्रष्टाआणिदर्शन ॥ सकळत्रिपु
टीचेंविंदान ॥ मनचिजाणनिश्चित ॥१७॥ तेंमनमनपणेंअसतां ॥ परमार्थनव्हेसर्वथा
॥ तेंचमनविपरीतहोतां ॥ जीवन्मुक्तताअनिर्वाच्य ॥१८॥ जेथेंविपरीतहोयमन ॥ ते-
थेंपालटेसंसाराचेंभान ॥ तेव्हांप्रकृतीपुरुषाचेंचिन्ह ॥ आनेआनपैंहोय ॥१९॥ चिदा
बरींवधुवरें ॥ दोघींवाहिलींसीरें ॥ उठवितांप्रसन्नेश्वरें ॥ घडेपरस्परेंपालटली ॥२०
॥ तेथेंपुरुषत्वआलेंस्त्रीभागा ॥ स्त्रीत्वजडलेंपुरुषाचेअंगा ॥ तेचिठसावलीस्थिति
पेगा ॥ अद्यापिजगामाजीवर्ते ॥६२१॥ पुरुषसत्तापावोनिपूर्ण ॥ प्रकृतीचेंसर्वहीलक्ष
ण ॥ पुरुषासीजेंपुरुषपण ॥ तेंसूक्ष्मलक्षणप्रकृतीचें ॥२२॥ पुरुषत्वआलेंप्रकृती ॥
येथेंप्रकृतिपावलीपुरुषस्थिती ॥ तेव्हांभ्रांतितेचिझाली मुक्ती ॥ विषयासक्तीपरब्र-
ह्म ॥२३॥ दृश्यतेंचिमहाबोधु ॥ प्रपंचतोपरमानंदु ॥ विवादतोनिजसंवादु ॥ ऐक्यतेसी
भेदुस्वइच्छेंनांदे ॥२४॥ स्वइच्छाचालतांपदोपदीं ॥ पाउलापाउलींसमाधी ॥ लौकिक

चाजल्पवादी ॥ उपनिषदींरहिवास ॥२५॥ होनांचराचरदर्शन ॥ तेंचिमुख्यब्रह्मज्ञान ॥
निजदेहाचेंजेंस्फुरण ॥ तेंचिब्रह्मपूर्णपूर्णत्वें ॥२६॥ नासूर्यासींउगवलादिवस ॥ रात्री
सींझालास्वप्रकाश ॥ नाशतोझालाअविनाश ॥ जगचिजगदीशस्वयेंझाला ॥२७
॥ पाषाणझालाचैतन्य ॥ शून्यजाहलेंचिहन ॥ पृथ्वीझालीज्ञानघन ॥ तेंइंद्रियाचर
णनिजानंदु ॥२८॥ यापरीकरतलामलक ॥ ज्ञानबोलिलातोबालक ॥ तेणेंआचार्या-
सींपरमसुख ॥ श्लोकेंश्लोकसंपला ॥२९॥ संपलेंज्ञाननिरूपण ॥ कोंदाटलेंब्रह्म
पूर्ण ॥ तेणेंआचार्यआपण ॥ बालकासींपूर्णआलिंगिनाझाला ॥ ६३०॥ दोनीश्लो
कपूर्वप्रश्न ॥ बाराश्लोकगुप्तज्ञान ॥ त्यांचेंकेलेंनिजव्याख्यान ॥ ब्रह्मपरिपूर्णपूर्णत्वें
॥३१॥ हेचौदाहीश्लोकजाण ॥ चौदाविद्यांचेंजीवन ॥ जीवींजीवासमाधान ॥ तेंहेंनि
रूपणहस्तामलक ॥३२॥ हेचौदाहीश्लोकजाण ॥ चौदाभुवनांअधिष्ठान ॥ आधा
रआधेयासमाधान ॥ तेंहेंनिरूपणहस्तामलक ॥३३॥ हेचौदाहीश्लोकजाण ॥ चौ-
दाइंद्रियांचेंइंद्रपदपूर्ण ॥ इंद्रादिदेवांसमाधान ॥ तेंहेंनिरूपणहस्तामलक ॥३४॥ हे
चौदाश्लोकजाण ॥ चौदापदेंगयाबर्धन ॥ पदपिंडींसमाधान ॥ तेंहेंनिरूपणहस्ताम-
लक ॥३५॥ हेचौदाहीश्लोकजाण ॥ चौदाकांडेंवेदवचन ॥ वेदानुवादासमाधान ॥ तेंहें
निरूपणहस्तामलक ॥३६॥ याहस्तामलकाचेंलक्षण ॥ सर्वांपरीश्रेष्ठपण ॥ तेंहींसांगेन
निरूपण ॥ श्रोतींअवधानमजद्यावें ॥३७॥ त्याबालकाचेसुहृदजन ॥ त्यांसींआ-

चार्यपुसेआपण ॥ हाप्रपंचांवडापूर्ण ॥ कार्यकारणजायोना ॥ ३८॥ हाप्रहत्तीर्सीन
येकामा ॥ परमार्थेंदानआजियावाआला ॥ हेआचार्यांचीवचनगिरिमा ॥ त्याब्रा
ह्मणोत्तमामानिली ॥ ३९ ॥ केवळअबोलणेंलेकरु ॥ त्यासीबोलवीज्ञानशंकरु ॥ हा
त्यासीचद्यावासंप्रधारु ॥ ऐसानिर्धारुदृढकेला ॥ ६४० ॥ त्याचेंकरूनियांउपनयन
॥ सर्वेंचशंकरकरीमुंडण ॥ पूर्णसंन्यासदेऊनिजाण ॥ घेऊनिआपणनियाला ॥
४१ ॥ अद्यापीव्यासपूजेसी ॥ पूज्यत्वहस्तामलकासी ॥ याहातासन्यासपद्धती-
सी ॥ श्रेष्ठत्वत्यासीआचार्यत्वें ॥ ४२ ॥ गुरुपरंपरापद्धती ॥ समूळसांगावीलागेग्रं
थीं ॥ संपतांग्रंथाचेअंतीं ॥ गुरुस्तुतिवदावी ॥ ४३ ॥ मुळींमुख्यश्रीगुरुनारायण ॥ त्या
चाशिष्यतोचतुरानन ॥ तेणेंउपदेशिलाआपण ॥ श्रीनारदुजाणमहामुनी ॥ ४४ ॥-
नारदेंउपदेशिलाव्यासास ॥ व्यासेंउपदेशिलाश्रीशुकास ॥ शुकेंउपदेशिलागौडपा-
दाचार्यास ॥ तेथूनिसन्यासपद्धती ॥ ४५ ॥ सन्यासगुरुश्रीगौडपादाचार्य ॥ तत्शिष्य
गोविंदपादपूज्यवर्य ॥ तेणेंकेलेशिष्यद्वय ॥ विवर्णाचार्यआणिशंकर ॥ ४६ ॥ प्रबोध-
धैर्यअतिवीर्य ॥ ज्ञानगुणेंगुणगंभीर्य ॥ निजात्मज्ञानेंअतिऔदार्य ॥ तोशंकराचार्य
चिन्मूर्ती ॥ ४७ ॥ दशाचार्यदशासन्यासी ॥ जेबोलिलेव्यासपूजेसी ॥ त्यांचेसांगेनवि
भागासी ॥ यथान्वयेंसीपद्धती ॥ ४८ ॥ दशाचार्यांचीअतिथोरी ॥ पूर्वाचार्यश्रेष्ठाचारी
॥ शंकराचार्यापासोनिज्ञानगजरी ॥ आचार्यखबरीसाहीजण ॥ ४९ ॥ पूर्वाचार्यचहूं

चाविभाग ॥ आदोगोडपादाचार्य ॥ दुसरागोविंदभगवत्पादाचार्य ॥ त्यापासोनविवर्णा
चार्य ॥ मुख्यआचार्यश्रीशंकर ॥ ५५० ॥ शंकराचार्यापासूनषडाचार्य ॥ विश्वरूपाचा
र्यएक ॥ पृथ्वीधराचार्यदुसरादेख ॥ सहजाचार्यहस्तामलक ॥ श्रीभागवतव्यारव्याना
॥ ५१ ॥ पद्मपादाचार्यत्रोटकाचार्य ॥ इतुकेनसंपलेदशाचार्य ॥ सन्याशामाजीअतिव-
र्य ॥ हेपरमसूर्यज्ञानाचे ॥ ५२ ॥ आश्रमधर्मेअतीवीर्य ॥ ज्ञानदानेंश्रेष्ठशौर्य ॥ तेचौथे-
झालेमठाचार्य ॥ मठपर्यायतोऐका ॥ ५३ ॥ शंकराचार्यउपदेशी ॥ त्यापासोनिदशास
न्यासी ॥ सांगेनत्यांचियानांवासी ॥ यथान्वयेंसीविभाग ॥ ५४ ॥ तीर्थआश्रमवन-
अरण्य ॥ गिरीपर्वतसागरजाण ॥ सरस्वतीभारथीनामाभिधान ॥ पुरीहींपरिपूर्णद
हानांवें ॥ ५५ ॥ ॥ मठविभाग ॥ ॥ द्वारकामठपश्चिमसमुद्रीं ॥ तेथेंविश्वरूपाचार्य
आचार्यलकरी ॥ तीर्थआश्रमतेथींचेअधिकारी ॥ त्यामठामाझारीतेवसती ॥ ५६ ॥
बद्रिकाश्रमींजोमठ ॥ त्रोटकाचार्यतेथींचावरिष्ठ ॥ गिरीपर्वतसागरश्रेष्ठ ॥ मठींउद्भट
वस्तीत्याची ॥ ५७ ॥ जगन्नाथमठपूर्वसमुद्रीं ॥ तेथेंपद्मपादाचार्यअधिकारी ॥ वनअ
रण्यतेंतोअंगिकारी ॥ तेथेंनिरंतरीतेवसती ॥ ५८ ॥ शृंगेरीमठदक्षिणेमाझारी ॥ तेथें
पृथ्वीधराचार्यआज्ञाकरी ॥ सरस्वतीभारतीआणिपुरी ॥ तेथेंनिरंतरीतेवसती ॥ ५९ ॥
हस्तामलकाचार्यपरम ॥ त्याससहजीसहजविश्राम ॥ नकरीचमठमठिकाश्रम ॥ आ-
त्मारामपरिपूर्णत्वें ॥ ६६० ॥ उरलाजोश्रीधराचार्य ॥ त्यासीमठींनाहींतात्पर्य ॥ भगव

तूंव्यारब्याअनिवर्य ॥ परमचातुर्यभावार्थदीपु ॥ ६१॥ सन्यासप्राधान्यहाग्रंथ ॥ या
लागींगुरुपरंपरासंमत ॥ ग्रंथींसाधोनिअद्वैत ॥ ग्रंथींग्रंथार्थसंपविला ॥ ६२ ॥ जैसा
तळहातींचाआंवळा ॥ तैसाग्रंथदिसेप्रांजळा ॥ निवेसुमुक्षूचाजिव्हाळा ॥ परम
सोहळासिद्धांसी ॥ ६३ ॥ हस्तामलकाचीटीका ॥ एकलाकर्तानव्हेएका ॥ सहा
यजनार्दननिजसरवा ॥ ग्रंथार्थनेटकावर्णिलातेणें ॥ ६४ ॥ एकाजनार्दनाशरण
॥ जनार्दनाप्रियएकपण ॥ जनार्दनकृपेस्तवजाण ॥ ग्रंथसंपूर्णपूर्णत्वाआला॥
६५ ॥ पूर्णजाहलेंहेंनिरूपण ॥ पूर्णझणावयाझणतेंकोण ॥ खुंटलाबोलतुटलेंमो
न ॥ आनंदघनअद्वयात्मा ॥ ६६॥ दर्पणेंप्रतिमुखपाहींदाविलें ॥ दर्पणजातांतेणेंने-
लें ॥ परीदेखतेंमुखनाहींगेलें ॥ तेंअसेसंचलेंनिजांगीं ॥ ६७ ॥ तेवीं अज्ञानेंआत्म
त्वन्यावें ॥ कींज्ञानेंआणोनिद्यावें ॥ ऐसेंवस्तूसींनसंभवे ॥ तेअसेस्वभावेंसदोदि
त ॥ ६८ ॥ हेंयेथींचेंनिरूपण ॥ जेज्ञानाज्ञानाचीबोळवण ॥ एकाजनार्दनींजनविज
न ॥ वस्तूपरिपूर्णपूर्णत्वें ॥ ६९ ॥ पूर्णत्वाचेंपरिपूर्ण ॥ सद्गुरूचेचरण ॥ एकाजना
र्दनाशरण ॥ एकपणनुरवोनी ॥ ६७० ॥ ॥ इतिश्रीशंकराचार्यहस्तामलकसंवादे
ग्रंथनिरूपणंसंपूर्ण ॥ ॥ श्रीजनार्दनार्पणमस्तु ॥ ॥ शुभंभवतु ॥ ॥

हें पुस्तक पुणें पेठ बुधवार येथें पांडुरंग विठ्ठल रानडे याणीं आपले बुद्धिप्रकाश
छापखान्यांत छापिलें.

इतिहस्तामलकसमाप्तः

AUTHOR

TITLE

DATE DUE | BORROWER

V 591.
Ekq/Has
50475

Date Due